

Ketores

Introduction

Every morning, we say the passage of the Ketores, which follows the passages of Kior, Trumas HaDeshen, and Korban Tomid. The Ketores passage is taken from two sets of nonconsecutive verses, and reads as follows:-

שמות פרק ל

(לד) ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה:
(לה) ועשית אתה **קטרת** רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש:
(לו) ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם:

(ז) והקטיר עליו אהרן **קטרת** סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרת יקטירנה:
(ח) ובהעלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה **קטרת** תמיד לפני ה' לדרתיכם:

The significance of the Ketores

The **Zohar** (כרך ב. ויקהל. ריח: - דף תסג אצלנו) discusses the significance of the Ketores and its effect¹. It compares the Ketores to the Tsits, which made any

¹ The Zohar's terminology is as follows;

תא חזי, דהא אמרו דכל אינון תקיפי מצחא דלית להו כסופא לית להון חולקא בעלמא דין ובעלמא דאתי, כל אינון תקיפי מצחא דהוו בהו בישראל כד הוו מסתכלן בההוא ציץ הוו מתברן לבייהו ומסתכלן בעובדייהו בגין דציץ על את הוה קאים וכל מאן דמסתכל ביה הוה מכסיף בעובדיו, ועל דא ציץ מכפרא על אינון תקיפי אנפין תקיפי מצחא, אתון דרזא דשמא קדישא דהוו גליפין על ציצא הוו נהרין ובלטין ונצצין, כל מאן דהוה מסתכל בההוא נציצו דאתון אנפין נפלין מאימתא והוה אתבר לביה וכדין ציצא מכפרא עלייהו כגוונא דא כיון דאיהו גרים לתברא לביה ולאנתכנעא מקמי מאריה.

כגוונא דא קטרת כל מאן דארח בההוא תננא כד סליק ההוא עמודא מההוא מעלה עשן הוה מברר לביה בבירור (דנהירו בחדוה) למפלח למאריה ואעבר מניה זוהמא דיצר הרע ולא הוה ליה אלא לבא חדא לקבל אבוא דבשמיא בגין דקטרת תבירו דיצר הרע איהו ודאי בכל סטריין וכמה דציץ הוה קאים על ניסא אוף קטרת דלית לך מלה בעלמא למתבר ליה לסטרא אחרא בר קטרת,

תא חזי מה כתיב (במדבר יז) קח את המחטה ותן עליה אש מעל המזבח ושם קטרת, מ"ט כי יצא הקצף מלפני יי' החל הנגף דהא לית תבירו לההוא סטרא בר קטרת דלית לך מלה חביבא קמי קודשא בריך הוא קטרת, וקיימא לבטלא חרשין ומלין בישין מביתא, ריחא ועשנא דקטרת דעבדי בני נשא בההוא עובדא איהו מבטל, כ"ש קטרת,

מלה דא גזרה קיימא קמי קודשא בריך הוא דכל מאן דאסתכל וקרי בכל יומא עובדא (נ"א פרשתא) דקטרת ישתזיב מכל מלין בישין חרשין דעלמא ומכל פגעין בישין ומהרהורא בישא ומדינא בישא ומותנא ולא יתזק כל ההוא יומא דלא יכיל סטרא אחרא לשלטא עליה ואיצטריך דיכוון ביה,

אמר רבי שמעון אי בני נשא הוו ידעי כמה עלאה איהו עובדא דקטרת קמי קודשא בריך הוא הוה נטלי כל מלה ומלה מניה והוה סליק לה עטרה על רשייהו ככתרא דדהבא, ומאן דאשתדל ביה בעי לאסתכלא בעובדא דקטרת, ואי יכוון ביה בכל יומא אית ליה חולקא בהאי עלמא ובעלמא דאתי ויסתלק מותנא מניה ומעלמא וישתזיב מכל דינין דהאי עלמא מסטריין בישין ומדינא דגיהנם ומדינא דמלכו אחרא, בההוא קטרת

כד הוה סליק תננא בעמודא כהנא הוה חמי אתון דרזא דשמא קדישא פרישא (נ"א פרחין) באוירא וסלקו לעילא בההוא עמודא, לבתר כמה רתיכין קדישין סחרין ליה מכל סטריין עד דסליק בנהירו וחדוה וחדוה למאן דחדי וקשר קשרין לעילא ותתא ליחדא כלא והא אוקימנא, ודא מכפר על יצר הרע ועל עכ"ם דאיהו סטרא אחרא והא אוקמוה,

פתח ואמר, ועש מזבח מקטר קטרת וגו', האי קרא אית לאסתכלא ביה בגין דתריין מדבחין הוו, מדבחא דעלוון ומדבחא דקטרת בוסמין דא לבר ודא לגו, האי מדבחא דקטרת דאיהו פנימאה אמאי אקרי מזבח והא לא דבחין ביה דבחין ומזבח ע"ד אקרי,

Jew seeing it regret and be ashamed of his past, and this would break his heart. The Tsits would atone for people's arrogance. (People would see Hakodosh Boruch Hu's Name protruding from it, and would be frightened into heartbreak, thereby leading to atonement).

אלא בגין דבטייל וכפית לכמה סטריין בישין ובגין דההוא סטרא בישא כפית לא יכיל לשלטה ולא למהוי קטיגורא ועל דא אקרי
מזבח, כד ההוא סטרא בישא הוה חמי (ס"א עמודא דעשנא) עשנא דקטרת דסליק אתכפיא וערק ולא יכיל לקרבא כלל למשכנא,
ובגין דלא אתזכי, ולא אתערב בההוא חדוה דלעילא בר קודשא בריך הוא בלחודוי בגין דחביבא כ"כ לא קאים ההוא מזבח אלא (ד"א
פנימאה) לגו דהאי איהו מזבח דברכאן אשתכחו ביה ועל דא סתים מעינא,
מה כתיב באהרן (במדבר יז) ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה דכפית ליה למלאך המות דלא יכיל לשלטה כלל ולא למעבד
דינא,
סימנא דא אתמסר בידנא די בכל אתר דקאמרי בכוונה ורעותא דלבא עובדא דקטרת דלא שלטא מותנא בההוא אתר ולא יתקן ולא יכלין
שאר עמין לשלטה על ההוא אתר,
תא חזי מה כתיב מזבח מקטר קטרת, כיון דכתיב מזבח אמאי אקרי מקטר קטרת אלא בגין דנטלי מהאי אתר לאקטרא כמה דעבד אהרן,
תו מזבח אצטריך לאקטרא לקדשא ליה בההוא קטרת ועל דא מקטר קטרת,
תו מקטר קטרת כתרגום לאקטרא קטרת דהא אסיר לאקטרא באתר אחרא קטרת בר ממחתה (נ"א ממחתה דיוה"כ).
תא חזי האי מאן דדינא רדיף אבתריה אצטריך להאי קטרת ולא תבא קמי מאריה דהא סיועא איהו לאסתלקא דינין מניה ובהאי ודאי
מסתלקין מיניה אי הוא רגילא בהאי לאדכרא תרין זמנין ביומא בצפרא וברמשא דכתיב קטרת סמים בבקר בבקר וכתובין בין הערבים
יקטירנה, ודא איהו קיומא דעלמא תדיר דכתיב (שמות ל) קטרת תמיד לפני ה' לדורותיכם ודאי הוא קיומא דעלמא לתתא וקיומא דעלמא
לעילא,
בההוא אתר דלא אדכר בכל יומא עובדא דקטרת דינין דלעילא שריין ביה ומותנין סגיא ביה ועמין אחרנין שלטין עליה בגין דכתיב קטרת
תמיד לפני יי', תמיד איהו קיימא לפני יי' יתיר מכל פלחנין אחרנין. חביבא איהו עובדא דקטרת דהוא יקיר וחביב קמי קודשא בריך הוא יתיר
מכל פלחנין ורעותין (נ"א ועובדין) דעלמא, ואף על גב דצלוחא איהי מעליא מכלא, עובדא דקטרת הוא יקיר וחביב קמי קודשא בריך הוא,
תא חזי מה בין צלותא לעובדא דקטרת, צלותא אתקינא לה באתר דקרבנין דהו עבדי ישראל, וכל אינון קרבנין דהו עבדין ישראל לאו אינון
חשיבין כקטרת, ותו מה בין האי להאי אלא צלותא איהו תקוונא לאתקנא מה דאצטריך, קטרת עביד יתיר מתקין וקשיר קשרין ועביד נהירו
יתיר מכלא, ומאן איהו, דאעבר זוהמא ואידכי משכנא, וכלא אתנהיר ואתתקן ואתקשר כחדא,
ועל דא בעינן לאקדמא עובדא דקטרת לצלותא בכל יומא ויומא לאעברא זוהמא מעלמא דאיהו תקוונא דכלא בכל יומא ויומא כגוונא דההוא
קרבנא חביבא דאתרע ביה קודשא בריך הוא,
מה כתיב במשה (שם) ויאמר יי' אל משה קח לך סמים נטף וגו' אף על גב דאוקמוה אבל מאי שנא בעובדא דא יתיר מכל מה דאמר ליה
אלא קח לך להנאתך ולתועלתך בגין דכד אתתא אתדכאת הנאותא דבעלה איהו ורזא דא קח לך סמים לאעברא זוהמא לאתקדשא אתתא
בבעלה, זכאה חולקיה דמשה,
כגוונא דא (ויקרא ט) קח לך עגל בן בקר דאתמר לאהרן לכפרא על חוביה על ההוא עגל דאיהו גרים לון לישראל, ועל דא כתיב במשה קח
לך להנאתך ולתועלתך (ס"א וכן אוקמוה בפסל לך מההוא פסולת דלוח אבנא נתעשר משה אוף הכי לך להנאתך ולטובתך)
קטרת קשיר קשירו נהירו ואעבר זוהמא, וד' אתחבר בה' (ד"א ד' אתעביד ה'), ה' אתחבר בו', ו' סליק ואתעטר בה', ה' אתנהיר בי',
וכלא סליק רעותא לאין סוף והוי כלא קשירו חד ואתעביד חד קשירו ברזא חדא דאיהו קשרא עלאה דכלא,
מכאן ולהלאה כיון דכלא אתקשרא בהאי קשרא אתעטר כלא ברזא דאין סוף ורזא דשמא קדישא אתנהיר ואתעטר בכל סטריין, ועלמין כלהו
בחדוה ואתנהירו בוצינין ומזונין וברכאן אשתכחו בכל עלמין וכלא ברזא דקטרת, ואי זוהמא לא אתעבר כלא לא אתעביד דכלא בהאי תלייא,
תא חזי קטרת איהו קדמאה תדיר קדים לכלא ובגיני כך עובדא דקטרת אצטריך לאקדמא לצלותא בשירין ותושבחן בגין דכל דא לא סלקא
ולא אתתקן ולא אתקשר עד דאתעבר זוהמא
מה כתיב (ויקרא טז) וכפר על הקדש וגו' בקדמיתא ולבתר ומפשעיהם לכל חטאתם ועל דא בעינן לכפרא על קדשא ולאעברא זוהמא
ולאתדכאה קדשא, ולבתר שירין ותושבחאן וצלוחין כלא כדקאמרן,
זכאין אינון ישראל בעלמא דין ובעלמא דאתי דהא אינון ידעין לתקנא תקוונא דלעילא ותתא כדבעינן לתקנא תקוונא מתתא לעילא עד
דאתקשר כלא כחדא בקשורא חד בההוא קטורא (ס"א קשורא) עלאה כד בעינן לתקנא (תקונין דלתתא בעינן לתקנא) בתקוונא דאתון
רשימין דקודשא בריך הוא אתקרי בהון.

In the same way, anybody smelling smoke from the Ketores would have his heart purified, ready to serve his Maker. Any prior effects of the Yezer HoRah would pass away, leaving him to devote his heart solely to Hakodosh Boruch Hu. Just as the Tsits would make people repent, so the Ketores would make people able and want to serve Hakodosh Boruch Hu with their entire hearts. Nothing is as effective as Ketores at breaking the Yezer HoRah.

We can also see the Ketores at work in the verse (במדבר יז.יא), which says, קח את המחטה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת. People were dying from a plague, and Aharon had to take the Ketores to stop the Angel of Death from killing everybody. Since there is nothing as effective against the Sitroh Achroh as Ketores, this was an ideal defence. Hakodosh Boruch Hu likes nothing better than Ketores, which can nullify sorcery or bad things from our homes. Even smoke from (homemade) Ketores in our homes can achieve this end, so Ketores in the Beis HaMikdosh could obviously do this too.

When smoke from the Ketores would rise in a pillar, the Cohen would see the secret letters of Hakodosh Boruch Hu's Name flying in the air, breaking things up. These letters would rise with the pillar of smoke. The Cohen could then see several holy chariots, (that rule the atmosphere) surrounding the pillar of smoke from all sides. These chariots would eventually leave this world and proceed from one world to the next, one after the other, until they got to Hakodosh Boruch Hu, where they brought Him joy.

The Ketores would also atone for anything previously caused by the Yezer HoRah or by idol worship.

Mizbeach HaKetores

The Zohar makes a very fundamental point. He notes that the Torah refers to the place where Ketores was processed as a "Mizbeach", an altar, as it says (שמות ל.א), ועשית מזבח מקטר קטרת. There were two altars in the Beis HaMikdosh, one for Korbonos, outside, and the other for Ketores, which was inside. Why is the inner altar referred to as a Mizbeach when it never used for Korbonos? The term, "Mizbeach" refers to "Zevichah", which means sacrifice, so why is this term used in this case?

The Zohar answers beautifully. Since Ketores nullifies and binds many evil forces, including the Sitroh Achroh, the latter is unable to dominate and plead against us. When the Sitroh Achroh would see smoke rising from the Ketores in the Beis HaMikdosh, he would give up and flee. In fact, he couldn't get anywhere near the Beis HaMikdosh. This is why the inner Mizbeach is referred to this way, as the Sitroh Achroh is virtually bound and sacrificed by the Ketores.

The Zohar also explains why this Mizbeach was situated inside the Beis HaMikdosh, as opposed to the other Mizbeach, which was outside. The Sitroh Achroh doesn't get any pleasure from the Ketores, as that is reserved

solely for Hakodosh Boruch Hu², and the Sitroh Achroh is not purified by it either. For these reasons, and because this Mitsvoh is so beloved, this Mizbeach can only be inside the Beis HaMikdosh. Another reason is because this is a Mizbeach associated with blessings, and so should be out of sight, as we have a principle that Brochos can only work with something hidden from view.³

We can also understand now why Aharon used the Ketores to stop the Angel of Death, as it says (במדבר יז.יג), ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה. The Angel of Death was bound over, and couldn't dominate. Nor could he execute any Din. Ketores was *the* effective tool to use against him.

Reciting the Ketores

Rabi Shimon tells us that we have a covenant with Hakodosh Boruch Hu, in that anybody reciting and thinking every day about the Ketores and how it was done will be saved from any sorcery or bad things. It will also save him from any injury, bad thoughts, adverse judgments, or illness. In fact, it will protect him all day. The Sitroh Achroh will be powerless over him on that day.

Rabi Shimon adds that if people were to realize how important the Ketores is to Hakodosh Boruch Hu, then they would take each and every word and crown themselves with it, as though it were gold. Anybody busying himself with the Ketores and thinking all day about how it was processed will have a share in both this world and the World to Come. He (and the entire world) will be saved from wild animals and plague, from any adverse judgments (Dinim) that he is due to have in this world, from Gehinom, from any evil powers, and also from the Sitroh Achroh.

Hakodosh Boruch Hu has given us a sign, that wherever the Ketores process is meaningfully and happily recited, then there will be no illness or bad things there, and that place will come to no harm. Nor will any other nation be able to take over there.

The Zohar stresses, though, that if Ketores is not said daily somewhere, then that place is subject to Din, illness, plague, and other nation's rule. This is because it says (שמות ל.ח) קטרת תמיד לפני ה'. Ketores is always present in front of Hakodosh Boruch Hu, and He loves this being done. In fact, this is more beloved by Hakodosh Boruch Hu than any other Avodoh. Even though prayer is more important than other Mitsvos, Ketores is even more beloved by Hakodosh Boruch Hu.

The Zohar also tells us that if somebody feels that he is being subjected to adverse rulings from Above (דין), then he should recite the Ketores process.

---

² Nobody can eat or benefit from it either, as they could from a Korban. Ketores is completely consumed, and is entirely holy. It has no connection with any external powers either.

³ אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין.

This has to be preceded by atonement before his Maker, and then the Ketores will help him to nullify these adverse judgments.

This should be recited twice daily, morning and evening, as it says (שמות לז), קטרות סמים בבקר בבקר, and it also says (שמות לח), בין הערבים יקטירנה. If somebody is accustomed to recite this twice daily, morning and evening, then this keeps the world in existence, as it says there, קטרות תמיד לפני ה' לדורותיכם. In fact, it affects both this world and the World Above. This is why Hakodosh Boruch Hu gave us this opportunity, to keep the worlds in existence.

It is also what Hakodosh Boruch Hu promised us, that we can even do this when we don't have the Beis HaMikdosh, by reciting these verses meaningfully every day. That is considered as though we have processed the Ketores physically in the Beis HaMikdosh.

The Zohar also explains the difference between reciting the Ketores and actually processing it physically. Tephilloh was established to replace Korbonos⁴. None of the Korbonos were as important as Ketores. Another difference is that Tephilloh was established to repair whatever necessary (to atone for Adam's original sin, and repair what had been damaged, so that we can restore His Name, and make it apparent). Ketores, however, has a greater effect. Ketores repairs and binds the various Sephiros together, and brings greater clarity. This means that if there has been damage (Zuhamoh) wrought to the Sephiros above, and the Sephiroh responsible for this world, Malchus, has been cleansed, then all the Sephiros brighten and are repaired, becoming united. This is only possible when everything above has been cleansed, and this also brings Parnossah to the world(s).

This is also why Ketores is said at the beginning of the daily Shacharis. We have to cleanse the world out first, and reciting the Ketores does this every day. This is also what was done in the Beis HaMikdosh, where the beloved Korban Tomid was only sacrificed after the Ketores had been prepared⁵. In the same way, our prayers and praises only go up and are effective after the worlds have been cleansed.

We, Yisroel, are fortunate in being able to repair damage in both Realms, both in this world and the Next. This has to be done bottom up, from the bottom Sephiroh of Malchus right to the top, until they are all bound together.

Parshas HaKetores in the Siddur

Just before saying Parshas Korbonos, we add a short prayer that goes like this.

---

⁴ As the **Gemorrah** (Brochos :כ) also tells us

⁵ The Korban Tomid was slaughtered first, after which the Ketores was processed. This was succeeded by the various parts of the Tomid being burnt.

אתה הוא ה' אלקנו שהקטירו אבותינו לפניך את קטרת הסמים בזמן שבית המקדש קיים.
כאשר צוית אותם על ידי משה נביאך ככתוב בתורתך.

You are Hashem our G-d, to whom our Fathers offered up herbal incense whilst the Temple still existed, as You commanded them through Moshe Your Prophet, in Your Torah.

The **Dover Sholom** (באוצר התפילות במקום) notes that this prayer is only said with Ketores, but not with any other Korban, (although the first part is also said in the Ein Kelokeynu prayer at the end of Shacharis, but that also deals with Ketores). This could be a reference to the fact that the Cohen Godol had to offer Ketores on Yom Kippur in the Kodosh Kodoshim, and this had to be without anybody else being present. In fact the **Yerushalmi**⁶ (יומא א.ל.ט.) says that not even Angels could be present, as it says (ויקרא טז.ז), וכל אדם לא יהיה. באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו. Apart from the Cohen Godol, only Hakodosh Boruch Hu was present, and no other spiritual or physical beings. This is why we say, אתה הוא ה' אלקנו שהקטירו אבותינו לפניך את קטרת הסמים. We only process Ketores before You, and nobody else.

Questions

Rabbi Nechemiah Piontek asks several questions on this Parshoh.

- 1) How were these herbs and spices selected and processed for the Ketores?
- 2) What exactly were these herbs and spices?
- 3) What is the difference between the four herbs and spices that have been mentioned in the Torah, and the ones that weren't?
- 4) Why weren't they all mentioned by name?
- 5) This is the only place in the Torah where the term, "סמים" is used in this connection. Although anointing oil (שמן המשחה) also had some of these ingredients, they are referred to there and elsewhere as "בשמים". Why has the Torah used a different term in our case?
- 6) This is also the only time that the Torah refers to the first spice as "נטף", and the **Gemorrah** (כריתות ו.) tells us that "צרי" is a resinous gum that flows (הנוטף) out of a tree. In addition, **Rashi** (שמות ל.לד) equates צרי and נטף as one and the same. The term "צרי" is also explicitly mentioned elsewhere in the Torah (בראשית מג.יא), so why is it referred to here as "נטף"?

Explanations

- 1) **The Samim** - How were these herbs and spices selected and processed for the Ketores?

---

⁶ The Yerushalmi's terminology is as follows:-

והא כתי' וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו אפילו אותן שכתב בהן ודמות פניהם פני אדם לא יהיו באהל מועד אמר לו בשעה שהוא נכנס כדרכו כתיב והביא מבית לפרכת ונתן את הקטורת על האש לפני ה' שלא יתקן מבחוץ ויכניס מבפנים שהרי הצדוקין אומרים יתקן מבחוץ ויכניס אם לפני בשר ודם עושין כן קל וחומר לפני המקום ואומר כי בענן אראה על הכפורת אמרו להן חכמים והלא כבר נאמר ונתן את הקטורת על האש לפני ה' אינו

If we look at the verses themselves, we see the following.

The first verse, reads as follows:-

ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה:

The **Gemorrah** (כריתות ו:)⁷ tells us that this verse teaches us that there were actually 11 herbs and spices used to make the Ketores. The term, "סמים" actually means, "בשמים", sweet smelling spices, according to Rashi, although we will see that some authorities disagree. In addition, the term's plural form means that at least two spices were used in this process. The verse lists three more herbs, נטף ושחלת וחלבנה, which means that we now have 5 ingredients so far. The verse then uses the term, "סמים" again, which means that we can double what the previous term eventually referred to, and so we now have 10 ingredients for the Ketores. The verse then adds a final ingredient, "ולבנה", giving us a total of 11 ingredients for the Ketores.

The **Rambam** (כלי המקדש. ב.א.) explains⁸ that we can only identify four ingredients from the Torah, and the rest have been handed down from Sinai. It is also a Mitsvoh Min HaTorah to make (and process) Ketores, as it says (שמות ל.לד), קח לך סמים.

Rashi (כריתות ו: ד"ה י"א), however, disagrees⁹, and understands that Moshe was only told to use 11 spices and herbs, but was only given the names of the four that are mentioned in the Torah. The rest had to be able to rise in smoke in a similar fashion as the original four, but were not specified. The **Midrash** (שה"ש רבא. א.י.ד.ג.) agrees¹⁰, and writes that Chachomim checked things out, and discovered that these eleven herbs and spices were the best ones to use for Ketores. The **Ramban** (שמות ל.לד) also concurs, and compares the Ketores process to anointing oil, in that both had to be made in an optimal fashion, as chemists advise. Prepare it as you would for any king. This is also supported by the continuation of the Gemorrah there¹¹. The Gemorrah

⁷ These spices and herbs are also listed By the **Yerushalmi** (יומא ד.ה). The Babvli's terminology, however, is as follows:-

א"ר יוחנן: י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני. אמר רב הונא: מאי קראה? (שמות ל) קח לך סמים - תרי, נטף ושחלת וחלבנה - הא חמשה, וסמים אחריני חמשה - הא עשרה, ולבנה זכה חד - הא חד סרי.

⁸ The Rambam's terminology is as follows;

הקטרת נעשית בכל שנה ושנה ועשייתו מצות עשה שנאמר ואתה קח לך סמים וגו', ונתפרשו בתורה ארבעה מסמניה והן: נטף, ושחלת, וחלבנה, ולבנה, ושאר סממניה הלכה למשה מסיני.

⁹ Rashi's terminology is as follows:-

הרי י"א סממנים נאמרו לו למשה ולא ניקבו אלא ד' וכל י"א דבעי ניתיב ובלבד שיהא קוטר ועולה.

¹⁰ The Midrash's terminology is as follows:-

מיכן בדקו חכמים ומצאו שאין יפה לקטרת אלא אחד עשר סממנים הללו בלבד

¹¹ The Gemorrah carries on as follows:-

ואימא: סמים - כלל, נטף ושחלת וחלבנה - פרט, סמים - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שקיטר ועולה וריחו נודף, אף כל דבר שקיטר ועולה וריחו נודף! וכת"א, א"כ לכתוב קרא חד פרטא! לאיי, מיצרך צריכי, דאי כתב נטף, ה"א:

suggests that the first time the word סמים is mentioned, it refers to spices and herbs in general. This term is then followed by specific spices and herbs, which are succeeded by another general term, as the word סמים is repeated. We have a general rule, said every morning, that כלל ופרט וכלל, אין אתה דן אלא כעין הפרט. The three specific spices and herbs all produce a fragrant pillar of smoke that rises and spreads, so we can use any other spices and herbs that do this.

Alternatively, writes the Ramban, Hakodosh Boruch Hu might have told Moshe which other spices and herbs to use, just as He told him how to process the anointing oil. There were five spices and herbs used in common with the anointing oil, and these were קנה בושם, קדה וקנה בושם, מר, דרור, קנמון, קדה וקנה בושם. Together with our original four, we now have nine specific spices and herbs. Maybe these were the only spices and herbs that the Torah was particular for us to use and the other two could be whatever chemists recommended. In fact, the other spices were chosen to contrast with each other. נרד וכרכום form the קושט together, but one is sweet, and the other bitter.

2) What exactly were these herbs and spices?

Be that as it may, the second question asked was what these herbs and spices were. We shall go through them individually.

(1) נטף/צרי

Rashi (כריתות ו: ד"ה שרף) tells us that "שרף" is a gum (resin) that drips from a tree¹², and he also tells us on the page before that נטף is a resin that drips from "עצי הקטף". In the Torah, however, **Rashi** (שמות ל.לד) says that נטף is the same as צרי, and it is called נטף because it is merely a resin that flows from a "קטף" tree. In Gentile languages it is called gum(a), and it is also known as "Theriake"¹³.

The word Theriake is derived as follows. The word "treacle" comes from the Greek "**theriakos**" (of a wild animal) and "**therion**" (a wild animal). Because wild animals may bite, these words gave rise to "**theriake**" meaning "antidote against a poisonous bite." The Romans borrowed "theriake" as "theriaca" and the word eventually entered Middle French and, in time, Middle English as

מין אילן אין, אבל גידולי קרקע לא, מש"ה כתב ושחלת; ואי כתב ושחלת, ה"א: גידולי קרקע אין, אבל מין אילן אימא לא, משום הכי כתב נטף; וחלבנה לגופיה אתא, מפני שריחה רע! א"כ מקח לך נפקא ליה. ואימא: סמים בתראי תרין נינהו כסמים קדמאי! א"כ, נכתוב סמים סמים בהדי הדדי, וסוף נכתוב נטף ושחלת וחלבנה. דבי רבי ישמעאל תני: סמים - כלל, נטף שחלת וחלבנה - פרט, סמים - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שקיטר ועולה וריחו נודף, אף כל דבר שקיטר ועולה וריחו נודף; או אינו אלא כלל בכלל ראשון ופרט בפרט ראשון? אמרת: לאו, הא אין לך עליך לדון בלשון אחרון אלא בלשון ראשון. אמר מר: או אינו אלא כלל בכלל ראשון ופרט בפרט ראשון? אמרת: לאו, הא אין עליך לדון. מאי קושיא? הכי קא קשיא ליה: סמים בתראי תרי כי סמים קדמאי תרין! הדר ושני כדשנין, דא"כ, נכתוב קרא סמים סמים נטף ושחלת וחלבנה. ומאי פרט בפרט ראשון? הכי קא קשיא ליה: מיני אילנות ילפי מן נטף, וגידולי קרקע ילפי משחלת, ויליפי נמי מלבונה זכה דאייתי בחד צד, דנית דבר שריחו נודף ואע"פ שאין קוטר ועולה! הדר אמר: א"כ, נכתוב קרא ללבונה זכה במיצעי ותילף מינה. אי כתביה לבונה זכה במיצעי היין תרי עשר! אם כן, נכתוב קרא לבונה זכה במיצעי וחלבנה לבסוף. ריש ליקשי אמר: מגופה, מה לשון קטרת? דבר שקוטר ועולה. א"ר חנא בר בזגא א"ר שמעון חסידא: כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני קטרת. אביי אמר, מהכא: (עמוס ט) ואגודתו על ארץ יסדה.

¹² Rashi's terminology is as follows: נטף והיינו גומא; ושרף היינו מידי דמנטף מן העץ, והיינו גומא.

¹³ Rashi's terminology is as follows:-

נטף - הוא צרי, ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף ובלעז **גומ"א**, והצרי קורין לו **תיריק"א** (Theriake).

"triacle." A medicinal *compound* formerly in wide use against poison, this seems to be the "צרי" referred to in the verse (ירמיהו ח.כב), where it says, הצרי בגלעד. This means, according to the **Mahari Kroh**, "is there no medicine for doctors to use?" This is a comparison to repentance. If we have Hakodosh Boruch Hu with us, then why isn't everything going well? Teshuvoh is missing, just as medicine was missing in the parable. The **Ramban**¹⁴ (שמות 14) (**Keseoph Mishnah** (כלי המקדש ב.ד) and (ל.לד)) point out that this couldn't have been the צרי that was used in the Ketores, as this צרי was a *compound*, not a herb. Not only was it a compound, but it had insects in it, not to mention bits and pieces from scorpions and suchlike - Hence its name. Chas Vesholom for bits and pieces of insects to be used in the Ketores. The Torah also says (ויקרא ב.יא), כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו, (ויקרא ב.יא).

So צרי in this case must have been gum from the Balsalm tree, known as קטף in ancient parlance¹⁵, although there are references elsewhere to the other kind of צרי, which was an antidote for poison¹⁶. From a technical point of view, our kind of צרי has often been referred to by a generic name of "Myrrh", which refers to these types of dried resins. **Rabbi Kapach** defines it as

¹⁴ The Ramban's terminology is as follows:-

נטף. הוא צרי. וכתוב בפירושו רש"י והצרי קורין לו **טריגא**, ועל שם שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף. ולא ידעתי אם הוא טעות סופרים, או המגיד כחש לו, כי **הטריאקה** איננה סם אחד, אבל היא מרקחת רבת ההרכבה, יכנס בה שאור ודבש ובשר שקצים ומשמים, כי יכנסו בה אבק העקרבים ובשר האפעה, כי לכך נקראת כן, כי הארס בלשון יון **טריאקה**. וכן בלשון תלמוד **טריקה** חויה (שבת קט ב), וכן הזכרה המרקחת בלשונם כי **טריאקה** לכוליה גופא (נדרים מא ב), וחלילה שיכנס בקטורת בשר שקצים ומשמים ושאור ודבש, וכתוב (ויקרא ב יא) כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו:

אבל הצרי הוא השרף כעין שמן הנוטף מעץ הבלסמון הנקרא בלשון חכמים קטף, והוא מה ששינוי (כריתות ו א) רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הבא מעצי הקטף, ושמה יקראוהו קטף בעבור ששבורים ענפיו בימי החום והצרי זב מהקטיפה ההיא. ואמרו בגמרא בפרק במה מדליקין (שבת כה ב) רבי שמעון בן אלעזר אומר אין מדליקין בצרי, וכן היה ר' שמעון בן אלעזר אומר הצרי אינו אלא שרף הבא מעצי הקטף, ופירשו בו מאי טעמא מפני שריחו נודף גזירה שמא יסתפק ממנו. והנה הוא השמן הטוב החשוב הנזכר:

ואני תמה, כי אונקלוס תרגם נכאת וצרי ולוט (בראשית לז כה) שרף וקטף, וכן מעט צרי (שם מג יא) קטף, ותרגם נטף נטופא, ולא תרגם נטף כצרי. ויונתן תרגם צרי בכל מקום שרף, (כך בירמיה ח כב, מו יא, נא ח. וביחזקאל כז יז. אבל לפנינו בבראשית שרף קטף), **והוא לשון שמן משה** מלשון תלמוד עבדי ליה שיפא בצעא (חולין קיא ב), והוא מבולע הע"ן, **שעיפא**, דשייף ליה מההוא מינא בפומיה (ביצה טז א), דשייף. והנראה מדעתם כי אילן הצרי ופריו שניהם יקראו צרי בלשון הקדש, כשם תאנה ורמון ואתרוג וזולתם רבים:

והנכאת אצלם הוא שם לכל שמן חשוב ומבושם, ולכך אמר ויראם את כל בית נכתי (מ"ב כ יג), שהאוצר אשר בו השמן הטוב יקרא על שמו שהוא מבחר הסגולה, ושם כתוב ואת שמן הטוב, ולכך אמר אונקלוס במנחת יוסף (בראשית מג יא) שהביאו לו שרף, שהוא שם משיחת השמן החשוב הזה, והביאו מענפי העץ שהוא הצרי הנקרא קטף. ובשאר מקומות כשיזכיר הכתוב צרי לבדו ויזכירו לתרופה ולשבח, כגון **הצרי אין בגלעד** (ירמיה ח כב), יתרגם אותו יונתן על השמן שהוא שרף. ותרגם אונקלוס **נטף נטופא**, והוא השמן הזה שנקרא כן בעבור **שהוא נטף משברי הענפים**. ואין כאן מקום לתרגמו שרף, כי איננו בקטרת למשיחה:

וראיתי לרב רבי משה (הרמב"ם כלי המקדש פ"ב ה"ד) שמכניס בקטרת עץ האילן הנזכר הנקרא בערבי "עוד בלסאן", נראה שסבור כי רשב"ג שאמר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף בא לחלוק ולומר שאין הצרי מסמני הקטרת, כי הוא אינו אלא שרף, ובקטרת אין השרף נכנס בו אלא הקטף עצמו:

¹⁵ This tree has often been referred to as "עץ האפרסמון" רח"ל. שמן אפרסמון, which is צרי, and the **Redak** (מלכים ב.כ, וגם **Rashi** writes that this was balsalm, and was only available in Jericho. **Rashi** writes וגם (מלכים ב.כ, וגם **Rashi** writes that there are authorities who understand that this is what was known as "שמן טוב").

¹⁶ **Rabbi Kapach** (בפירושו על הרמב"ם. כלי המקדש א. הערה ט) points out that Arab dictionaries define צרי as a tree with bright, small and white buds. It has bright leaf clusters, and it produces very fragrant oil.

commiphora opobalsamum¹⁷ in his commentary on the Rambam's explanations (בפירושו על פירוש המשניות של הרמב"ם. כריתות א.א. הערה 38).

The Ramban also notes that the **Rambam**¹⁸ (כלי המקדש ב.ד.) says that נטף is actually "עוד בלסאן" which means a balsam tree, and assumes that the Rambam must have understood that Rav Shimon Ben Gamliel must have realised that a resin is not a herb, and therefore not included in the term "סמים". So they must have used the wood itself for the Ketores, according to the Rambam. The **Keseph Mishnah**¹⁹ disagrees with this, however, and asks why the Ramban assumes that resins (שרף) couldn't be used in the Ketores, especially since חלבנה and לבונה were also resins, but were still used in the Ketores. The **Oruch** (ערך בקטף) also rules like the Ramban.

שחלת (2)

Rashi (שמות ל.לד.) defines שחלת as a smooth and bright herbal root, similar to a (human) nail and this is why **Unkelos** interprets it as "Tuphroh"²⁰. The **Rambam** (כלי המקדש ב.ד.) explains that it is something called "צפורן" (cloves)

¹⁷ The myrrh genus, *Commiphora*, is the most species rich genus of flowering plants in the frankincense and myrrh family, Burseraceae. The genus contains approximately 190 species of shrubs and trees, which are distributed throughout the (sub-) tropical regions of Africa, the western Indian Ocean islands, the Arabian Peninsula, India, Vietnam, and South America. The genus is drought-tolerant and common throughout the xerophytic scrub, seasonally dry tropical forests, and woodlands of these regions.

The common name myrrh refers to several species of the genus, from which aromatic resins are derived for various fragrance and medicinal uses by humans.

Description

Leaves in *Commiphora* are pinnately compound (or very rarely unifoliolate). Many species are armed with spines. Bark is often exfoliating, peeling in thin sheets to reveal colorful, sometimes photosynthetic bark, below. Stems are frequently succulent, especially in species native to drier environments. Flowers are subdioecious and fruits are drupes, usually with a 2-locular ovary (one is abortive). In response to wounding, the stems of many species will exude aromatic resins.

Usage

Products from many species of *Commiphora* have been used for various purposes, sometimes as timber, building material, and natural fencing, but more often valued for the aromatic resins produced by several members of the genus. "Myrrh", the common name for these dried resins, is fragrant and has been used both as fragrance and for medicinal purposes (e.g., Balsam of Mecca, *C. gileadensis*). Use of myrrh resin is frequent and pronounced throughout historical texts of cultural significance, including the Bible.

¹⁸ The Rambam's terminology is as follows:-

נטף האמור בתורה הוא עצי הקטף שיוצא מהן הצרי, והשחלת היא הצפורן שנותנין אותה בני האדם במוגמרות, והחלבנה כמו דבש שחור וריחו קשה והוא שרף אילנות בערי יון, וזהו שמות הסמנים בלשון ערב: עוד בלסאן ואצפאר טיב, ומיעה, ולכאן, ומוסקי, וקציעה, וסנבלי אלנטורין, וזעפרן, וקושט, ועוד [הירדי], וקסבר סליכה, וענבר.

¹⁹ The Keseph Mishnah's terminology is as follows:-

כסף משנה על הרמב"ם (כלי המקדש ב.ד.) ואיני יודע מנין לו שלא יכנס השרף בקטרת. ועוד שהרי החלבנה והלבונה שרף הם, והם נכנסים בקטרת. ויותר נכון לומר שרשב"ג נא לפרש דברי תנא קמא ולומר, "אל תחשוב שצרי זה טראק" כמו (ירמיהו ח.כב) הצרי אין בגלעד, שזה ודאי לא יכנס בקטרת, אלא הוא שרף הנוסף מעצי הקטף, שקוטפים העץ, ונוסף ממנו שרף. הוא שיהיה נכנס בקטרת. ונכון הוא שיהיה העץ הזה עץ הבאלסאמו כדברי הרמב"ן, וכ"כ הערוך בערך קטף.

²⁰ Rashi's terminology is as follows:-

ושחלת - שורש בשם חלק ומצהיר כצפורן, ובלשון המשנה קרי צפורן, וזהו שתרגם אונקלוס וטופרא:

that is used in incense, and is called "ואצ'פאר טיב"²¹ in Arabic²². In his commentary on the **Mishnah** (כריתות א.א), however, the Rambam refers to שחלת as "אט'פאר אלבכ'ור"²³ in Arabic. The two terms that the Rambam uses are similar, but both refer to cloves. **Rabbi Kapach** הל' הרמב"ם. הל' (בפירושו על הרמב"ם. הל' explains that it is peeled from a very fragrant plant, and they would use it in Yemen as an ingredient for incense, (to make laundry more fragrant. This was done as laundry was drying, and they would light a fire under it, burning the fragrant cloves to give the laundry a pleasant smell. It is called מוגמר because this is done to finish off the laundry process. The Rambam writes there that this was done in his day too). These peels are similar to human nail clippings, but very fragrant, and are only referred to in the plural (in Arabic), according to **Rav Saadiah Gaon**. In other words, the term, "אט'פאר" in Arabic is a plural form. In fact, "שחלת", refers to the same cloves that we use for Havdolah²⁴, and the term is also only used in the plural form in English.

3 חלבנה

Rashi (שמות ל.לד, ובכריתות ו: ד:ה גלבנ"א) explains that this is galbanum²⁵. According to Websters, this term is derived from the Greek term, "Chalbane", which is derived from the Hebrew. Galbanum is a yellowish to green or brown aromatic bitter gum resin derived from several Asiatic plants, and used for medicinal purposes and in incense. The **Rambam** (כלי המקדש ב.ד), however, explains that this is a resin, similar to black honey, that exudes from a tree in Greece²⁶. The Rambam also translates חלבנה as "מיעה" in Arabic, and **Rav Kapach** (הערה ז) (בפירושו על הרמב"ם. הל' כלי המקדש ב.ד. הערה ז) explains that this also means galbanum²⁷.

²¹ This is pronounced as "Athpar Tiv" and refers to a compound with cloves.

²² The Rambam's terminology is as follows:-

הצפורן שנתנין אותה בני האדם במוגמרות....."ואצ'פאר טיב".

²³ This is pronounced as "Athpar Albuchur", and refers to pure cloves that can be used as incense that rises.

²⁴ Cloves are the aromatic flower buds of a tree in the family Myrtaceae, *Syzygium aromaticum*, native to the Maluku Islands in Indonesia, commonly used as spice. The **Redak** (מלכים ב.כ.ג.) writes that it was only found in Jericho (at the time). The flower buds begin as a pale hue before gradually becoming green, then transitioning to a bright red, ready for collection.

²⁵ Rashi's terminology is as follows:-

רש"י שמות ל.לד. בשם שריחו רע וקורין לו גלבנא, ומנאה הכתוב בין סמני הקטורת, ללמדנו, שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו:

²⁶ The Rambam's terminology is as follows:-

רמב"ם (כלי המקדש ב.ד) דבש שחור והוא שרף הנוטף מאילנות בערי יון.

²⁷ The **Rambam** (שביעית ז.א., עוקצין ג.ב.) notes that some people say that this is, "מחלב", but the Rambam deleted this afterwards, and wrote "מקדונס". Machlav, though, is actually *Prunus Mahaleb*, according to **Rav Kapach**. *Prunus Mahaleb* is also known as a **mahaleb or St Lucie cherry**, and is a species of cherry tree.

The **Kli Yokor** (שמות ל.לד) notes that Rabi Shimon tells us in our Gemorrah that any fast without Jewish sinners is not considered a fast, and the Kli Yokor explains why. We learn this from the fact that חלבנה was used in the Ketores, even though it has a bad smell. The Kli Yokor explains that this is because a fast without these people would become sinful rather than a Mitsvoh, and wouldn't be accepted. This is why a Nozir is considered a sinner, as he has made it forbidden for himself to drink wine. If we fast together with Jewish sinners, then we are fasting on their behalf, as every Jewish person is responsible for the other. (כל ישראל ערביין זה לזה). This also explains why חלבנה is associated with fasts in particular, because fasts and atonement change our sins into merits, as it says (ישעיה מ.ב) כי נרצה עוונה. Even sins are acceptable this way, and become ניחוח ריח, just like חלבנה, which smells bad, but becomes acceptable with the rest of the Ketores.

The **Torah Lishmoh**²⁸ (שסו) notes that the initials for חלבנה ושחלת are נטף, חלבנה ושחלת נח"ט. This indicates that Ketores nullifies ancient poison, which was the plague in the Midbar.

(4) לבונה

The **Gemorrah** (כריתות ו:) tells us that לבונה is fragrant, but doesn't produce an incense that rises. The **Avudrohom** (ברכת הריח ד"ה כתב) tells us that it is a resin from a tree, and that we should bless "בורא פרי בשמים" for this reason²⁹. However, we still don't know what Levonoh is.

לבונה is generally translated as frankincense, but that still doesn't tell us what it was. The term only tells us that it was fragrant and used in incense. The **Rambam** (כלי המקדש ב.ד) translates it into Arabic as "לבאן", and **Rav Kapach**³⁰ (בפירושו על הרמב"ם. הל' כלי המקדש ב.ד. הערה יב) calls it, "מסטי" ³¹ "מסטי", which is known in Israel as "Mastic Teimani", used for medicinal purposes. He explains that this is a resin derived from a tree, and burnt for its fragrance. It is also bright and pure. In fact, this tree is called "Mastic", and comes from the Greek term, "Mastikhē", meaning chewing gum. It is called

²⁸ The Torah Lishmoh's terminology is as follows:-

ור"ת שלהם נח"ט להורות כי כח הקטורת מבטל ארס נחש הקדמוני שהוא המגפה.

²⁹ The Avudrohom's terminology is as follows:-

וי"א שמברכין על הלבונה בורא פרי בשמים שאינו עץ אלא קטף של אילן. סמלק הנקרא בערבי **יאמין**.

³⁰ Rabbi Kapach's terminology is as follows:-

היא (לבאן) הלבונה, והוא "מסטי סלטאני". והוא שרף אילן ידוע, ומתגמרין בו. והיו מביאין אותו לתימן בכמויות גדולות, והוא בהיר וזך. והיה מין אחר שריחו דומה לו, אלא שמראהו דומה לחום ואינו זך. והיו מקטירים בו לפני כל המתים בעת הלוייה כדי למנוע הרחת ריח ממתים שכבר החלו להסריח, כגון שנפטר בליל שבת. וכל שכן כאשר שבת ויום טוב סמוכים זה לזה. והגדרתו עץ שיש לו שרף כדבש ומתגמרין בו.

³¹ During the Ottoman rule of Chios, mastic was worth its weight in gold. The penalty for stealing mastic was execution by order of the sultan. In the Chios Massacre of 1822, the people of the Mastichochoria region were spared by the sultan to provide mastic to him and his harem. This is presumably why Rav Kapach calls it "Mastachi Sultani."

that because of the Greek term, "mastikhān", meaning to grind teeth. This is also the root of the verb "to masticate" in English. In fact, mastic has traditionally been produced in a Greek island called Chios. It is produced by making an incision in the bark of each tree. Resin then flows from the incisions and solidifies on the ground. Once hardened, mastic can be used to produce incense.

מור (5)

Rashi (ד"ה חוץ ממושק) defines Mor as being **musk**, and the **Rambam** (כלי המקדש א.ג.) concurs, telling us that Mor comes from the concentrated blood of a celebrated Indian animal, which is used as perfume³². This is actually the Musk Deer,³³ and musk was originally made from its glandular secretions. Musk was a name given to a substance with a penetrating odour obtained from a gland (i.e. the musk pod³⁴) of the male musk deer. This substance has been used as a popular perfume fixative since ancient times, and is one of the more expensive animal products in the world. The name originates from the Sanskrit word for "testicle", *muṣkā*, and has come to encompass a wide variety of aromatic substances with similar odors, despite their often differing chemical structures.

The **Raavad** there disagrees, and says that he can't accept that any animal's blood would be used for an act of הקדש. This would be even less appropriate when an animal is not even Kosher³⁵. So Mor must be something else, a herb

---

³² The Rambam's terminology is as follows:-

המור הוא הדם הצרור בחיה ידועה בארץ הודו שמתבשמים ממנו.

³³ The Musk Deer belongs to the family Moschidae and lives in Nepal, India, Pakistan, Tibet, China, Siberia and Mongolia. Musk deer mark their territory by dropping balls of Musk which look similar to testicles.

To obtain the musk, the deer is either killed or treated with local anaesthetic, and its gland, also called a "musk pod", is removed. The musk gland is situated in a pouch or sac beneath the skin of the abdomen between the reproductive organ and umbilicus of males. It opens to the exterior through an orifice that lies anterior to the urethra. The synthesis of musk is probably regulated by androgens from the testes, as castrated males produce a negligible amount.

Upon drying, the reddish-brown paste inside the musk pod turns into a black granular material called "musk grain", which is then tintured with alcohol. The aroma of the tincture gives a pleasant odor only after it is considerably diluted. No other natural substance has such a complex aroma associated with so many contradictory descriptions; however, it is usually described abstractly as animalistic, earthy and woody or something akin to the odour of babies' skin.

Obtaining a kilogram of musk grains requires between thirty and fifty deer, making musk tinctures highly expensive.

³⁴ Rabbi Kapach puts it as follows:-

מור. (תיה) היינו מסך, לפי רב סעדיה גאון ורב קאפאח (כריתות א. הערה 22*). "והוא נוזל קרוש לבן צהבהב המהווה בכיס בבטן חיה טהורה ממין הצבאים, בכיס הבלוטה שבין הטבור ואבר המין. וכן כתב רבינו בהלכות כלי המקדש א.ג. והראב"ד בהשגתו שם נתחלף לו בחית ה"זאבד" שהוא מזיאת חיה טמאה ממשפחת החתולים.

³⁵ The Raavad's terminology is as follows:-

אין דעתי מקבלת שיכנסו/שיכניסו/ במעשה הקדש דם שום חיה בעולם, כל - שכן דם חיה טמאה. אבל המור הוא האמור **בשיר - השירים**: (ה.א) באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי, והוא ממין עשב או ממין אילן וריחו נודף.

made from a fragrant plant or tree. The **Ets Yoseph** (במקום) writes that this is **Myrrh**, which is pronounced as "Mur" in Arabic.

Myrrh is the aromatic resin of a number of small, thorny tree species of the genus *Commiphora*, which is an essential oil called an *oleoresin*. Myrrh resin is a natural gum. It has been used throughout history as a perfume, incense and medicine. It can also be ingested by mixing it with wine. It was so valuable in ancient times that it was, at times, equal in weight value to gold³⁶.

The **Radvaz** (במקום שם) explains why the Rambam understands "Mor" as being musk³⁷. The Rambam is explaining there what went into anointing oil, "Shemen HaMishchah", and the Torah calls it, "מר דרור", which means free of any imitations. Musk, being very expensive, is often forged, unlike myrrh.

As for the Raavad's question as to how any animal's blood could be used for an act of הקדש, especially if the animal is not kosher, the Radvaz explains that this is not a problem, as *it is not considered blood anymore*. It is not even edible anymore, and has become dust. Not only that, but we only get indirect benefit from it by smelling it, and we have a principle that ריחא לאו מילתא הוא, that smell is not considered as anything physical. This is also why musk is used by Jews for medicinal purposes, and nobody has ever objected to this usage (on grounds of Kashrus). Even in the Temple, it was only used to anoint with, or as part of the Ketores, for its smell. The **Keseph Mishnah** (במקום שם) concurs too.

The **Divrei Yoseph** (ו. ד"ה והנה) writes that the Raavad and Rambam agree that once prohibited food has changed to something else, it becomes Kosher. Mor is Kosher, even if it comes from an unclean animal. Using it for the Ketores and for Hekdesh, though, is a different matter. The Raavad doesn't allow that for anointing oil either. The Divrei Yoseph writes that the Raavad is very specific about allowing us to use animal derivatives, just like the

---

³⁶ When a tree wound penetrates through the bark and into the sapwood, the tree bleeds a resin. Myrrh gum, like frankincense, is such a resin. When people harvest myrrh, they wound the trees repeatedly to bleed them of the gum. Myrrh gum is waxy, and coagulates quickly. After the harvest, the gum becomes hard and glossy. The gum is yellowish, and may be either clear or opaque. It darkens deeply as it ages, and white streaks emerge.

Myrrh gum is commonly harvested from the species *Commiphora myrrha*, which is native to Yemen, Somalia, Eritrea and eastern Ethiopia. Another farmed species is *Commiphora molmol*. The related **Commiphora gileadensis**, native to Eastern Mediterranean and particularly the Arabian Peninsula, is the biblically referenced Balm of Gilead, also known as Balsam of Mecca. Several other species yield bdellium and Indian myrrh.

Commiphora gileadensis oleo gum resin is known as **opobalsamum**, a name it shares with the gum resin bled from a species of parsnip, *Opopanax opopanax*.

³⁷ The Radvaz' terminology is as follows:-

רב"ז בהשגות א"א...כוונתו ז"ל כי המור אשר היו נותנים בשמן המשחה או בקטרת לא היה מס"ך אלא שרף אילן הנקרא מירא, וריחו רע וחזק....ורבנו ז"ל סובר כי המור הנזכר בכתוב הוא מס"ך וקרא אותו מר דרור, כלומר חפשי שאין בו זיוף כלל. והדבר ידוע כי המס"ך מזייפין אותו, שדמיו יקרים, ולא כן המיר"א. והכתוב שאמר (שיה"ש ה.ה) שאמר מר עובר, כלומר, נקי שעובר בכל מקום, וריחו טוב וחזק מאד. ולכן מתבשמים בו בני אדם בכל העולם.ומה שכתב הראב"ד ז"ל שהוא דם חיה טמאה, לא ידעתי מנין לו, כי אני שאלתי לתגרים המביאים אותו ממקומו, ואמרו לי שהוא מין חיה דומה לצבי או לעופר האייליים. ושמה חיה טהורה היא. ואם מפני שהוא דם חיה, ולא מצינו דם חיה נכנס למקדש, לא קשיא כלל, שכבר נתבטל מתורת דם, ונפסד מלהיות אוכל, וחזר להיות עפר בעלמא. ועוד שאין נהנין ממשו של דבר אלא מהריח, וריחא לאו מילתא הוא. ומאלה הטעמים אנו מתירים לתת אותו למקחות הנאכלות, ולא ראינו מי שיערער בדבר וכל שכן במקדש, שלא היה ליהנות בו אלא למשוח בו, או לריח הקטורת, והריח אין בו מעילה.

Rambam³⁸. The **Yebiah Omer** (ז"י"ד סימן יא.א), though, quotes the **Besomim Rosh** (בכסא דהרסנא סי' ה) as saying that we have no proof that the Rambam permits this, as we have a specific Mitsvoh to do this in the Mikdosh, (whereas we don't have that elsewhere). Nevertheless, the **Keseph Mishnah** implies that we can eat it freely³⁹.

Despite this, the **Ramban** (שמות ל.כג) brings many proofs that Mor is actually myrrh, including the fact that it is still called that in many languages, including Latin and Arabic⁴⁰. As to the usage of the word דרור, that could refer to myrrh being clean and pure, and it has nothing to do with imitations or forgeries. The **Eshkol** ((אלבק) הלכות ברכת מיני מזונות ופירות מד:) points out that different definitions affect it's Brochah when we smell it, according to Rav Chisdoh and Rav⁴¹. Most spices need to be blessed with, "בורא עצי בשמים", but musk is an

³⁸ The Divrei Yoseph's terminology is as follows:-

אין דעתי מקבלת שיכנסו/שיכניסו/במעשה הקדש דם שום חיה בעולם, כל - שכן דם חיה טמאה. אבל המור הוא האמור בשיר - השירים: באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי, והוא ממין עשב או ממין אילן וריחו נודף על"ל. - לדעתי גם הראב"ד כמו הרמב"ם דעה אחת להם בזה, שאחר שנשתנה האיסור ונהפך למין אחר, הרי הוא כשר. והמור אעפ"י שבא מדם חיה טמאה כשר הוא לכל העולם, רק להכניסו במעשה - הקדש על זה חולק הראב"ד בגדר מי יתן מטמא טהור לשמן משחת הקודש ומטעם רגש הכבוד של הקריבהו נא לפחתך. ואדרבה, מלשון הקודש של הראב"ד יש לנו ראייה מפורשת להיתר בכל - מקום כמו מהרמב"ם.

³⁹ The Yebiah Omer's terminology is as follows:-

ומרן הכסף משנה שם כתב, ש"ל שכיון שנשתנה מצורת דם ונעשה כעפר בעלמא, והוא בשום מריח ריח טוב ביותר, למה יגרע. ע"כ. ולפ"ז נראה שלדעת הרמב"ם מותר גם באכילה, כיון שנעשה כעפרא בעלמא, והראב"ד ס"ל שיש בו איסור דם וכו'. ע"ש. וכבר קדמו הכנה"ג בשו"ת בעי ח"י (סי' קג), שלפי דעת הרמב"ם מוכח דס"ל כרבינו יונה להיתרו באכילה וכו'. ע"ש. ובשו"ת בשמים ראש (בכסא דהרסנא סי' ח) כתב, שאין ראייה מד' הרמב"ם להיתר, דשאני התם שמצותו בכך, אבל מד' הכסף משנה משמע להיתר. ע"ש. וע' בשו"ת מרחשת (תאו"ח סי' ה). ודו"ק.

⁴⁰ The Ramban's terminology is as follows:-

(כג) מר דרור חמש מאות - הסכימו המפרשים. והרב רבי משה (הרמב"ם בהל' כלי המקדש פ"א ה"ב) מכללם, כי המור הוא הנקרא מוסק. ור"א השיב כי איננו בשם אע"פ שריחו טוב. ואולי בעבור זה הפרידו הכתוב מן הבשמים. והוא הקשה כי כתיב (שה"ש ה א) **אריתי מורי, שהוא דבר מלוקט**, ואומרים המביאים אותו כי הוא נעשה בגרון הצבי. ועוד מן הכתוב (שם ה ה) וידי נטפו מר. ואולי כן הוא בהיותו לח, ויתכן שיאמר "אריתי מורי" בעבור כי הוא דם נצרך בבטן החיה הדומה לצבי הידועה בארץ הודו, ובלכתה בין השיחים בימי החום הגדול מגרדת בנפח ההוא, והדם יוצא צרור ולוקטים אותו מן האחו. ואמר וידי נטפו מר, כי הכתוב ידמה ריחו כאילו ידיו טיטופנה מריח ההוא נטפי מים:

ואחרים (הראב"ד בהל' כלי המקדש פ"א ה"ג) אמרו איך יכנס בקטרת ובשמן הקדש דם חיה טמאה. גם זו אינה קושיא, כי הלחות ההוא הנאסף בה מרוב הדם ויזוב ממנה בחייה אין בו לא טומאה ולא מאוס. ופירשו (הראב"ע בפירוש הקצר והרד"ק בספר השרשים ש' דרר) דרור מלשון וקראתם דרור (ויקרא כה י'), שיהיה חפשי מן הזיוף והתערובת. ואולי נאמר שהצריך הכתוב להיותו חפשי, לומר שיוקח מן הצבי ההוא בהיותו חפשי מתהלך בין ערוגות הבשמים ומתענג כרצונו, כי כאשר ילכד ויעמוד ברשות אדם לא יעשה מור כי אם מעט ואיננו מבושם. וזה דבר ברור:

ועם כל זה הנראה אלי מדברי רבותינו שאין המור מוס"ק, שהם אמרו **במדרש חזית** (שה"ש רבה ד יד) מור, אינמר"נו, והמוסק אף בלשון חכמים כך שמו מוסק, כמו שאמרו **בברכות** (מג א) חוץ ממוסק מפני שהוא מין חיה, וכן שם **בירושלמי** (פ"ו ה"ו) בר ממוסקים, וכתב **בעל הערוך** (ערך מוסק) כי גם כך שמו בלשון יון. ועוד אמר **במדרש חזית** (שה"ש רבה א נח) צרור המור דודי ל', זה אברהם, מה המור הזה ראש לכל מיני בשמים, כך אברהם ראש לכל הצדיקים, מה המור הזה אין מפיח אלא באור, כך אברהם לא נודעו מעשיו עד שהושלך לכבשן האש, ומה המור הזה כל מי שלוקטו ידיו מתמרמות, כך אברהם ממרר עצמו ומסגף עצמו ביסורין. והנה המוסק ריחו מפיח בלא אור. ועוד שנינו (**מקואות** פ"ט מ"ה) אלו חוצצין בכלים הזפת והמור וכו', על המרדעת, רבן שמעון בן גמליאל אומר עד כאישר האיטלקי. וקתני (שם **משנה** ז) זה הכלל כל המקפיד עליו חוצץ וכל שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ. ואין המוסק דבר נדבק כזפת שיחוצץ, ואם שמא מתקנין אותו בענין שידבק בכלים, אינו מקפיד עליו שיחוצץ אפילו על המרדעת. ותרגום מור ואהלות קציעות כל בגדותיך (**תהלים** מה ט) מורא ואקטיליאן וקציעתא:

והקורבן שהוא הנקרא כן בלשון ערבי מור שיש ממנו מינין, מור אחמר ואביץ, ובו מקטירין, וריחו מפיח באור ביותר. והנה כל הלשונות עברית וארמית וגם הערביות שוות בו. ובלשון אגדה פרסית או יונית נקרא אנמרנין קרוב לזה, וגם בלשון רומיים נקרא מירא. ולהשוואת הלשונות בו נראה שהוא המין ההוא, והוא יחשב בסמים. ומה שאמרו (**שה"ש רבה** שם) שהוא ראש לכל הבשמים, שהזכירתו תורה בראשם, או שהוא בהקטרה משובח מכולם. ואפשר שימצא עוד במיניו בעל ריח מבושם ביותר הוא הנקרא דרור, והלוקט לזה ידיו מתמרמות שהוא מר ללענה. ושנו **בספרא** (ויקרא חובה פ' יב) דברים שאי אפשר לדעתן, כגון המערב מים ביין, קומוס במור, כי זה מזייפין אותו בקומוס הנקרא צמג בערבי שהוא נדמה לו. ולכך אמר מר דרור, שיהיה נקי מן הזיוף שמזייפין אותו תמיד. **וייתכן כי לשון "דרור" בכל מקום נקיות, וכן וקראתם דרור בארץ לכל יושביה, שיהיו כל בעלי הארץ נקיים מעבדות ומכל שעבוד בגופם ובארצותם, כלשון ובעל השור נקי (לעיל כא נח):**

ומה שאמר הכתוב וידי נטפו מור ואצבעותי מור עובר (שה"ש ה ה), יתכן שיהיה שיעורו וידי נטפו שמן מור, כי המנהג לטוך בו גם הידים לעדן ולרכך אותן, כדכתיב (אסתר ב' יב) ששה חדשים בשמן המור, ופירשו בו (מגילה יג א) שמן זית שלא הביא שלישי, מפני שמשיר את השער ומעדת את הבשר. והענין, כי השמן הזה מתקנין אותו במור, ונקרא כן, וזה טעם "נטפו". ואני סבור שהוא אינמרנון המוזכר **במדרש** (שה"ש רבה ד יד), שכך קורין **בירושלמי** (דמאי פ"א ה"ג) שמן ורד ורדינון, וכן דרך השמות בשמים בלשונות הגוים. גם יתכן שיצאו מן המור שמן כאשר נעשה במצט"ל וזולתו מן הצמחים, והנה ראוי לקרותו מור ושמן המור:

⁴¹ The Eshkol's terminology is as follows:-

exception, as it comes from an animal. That needs to be blessed with, מיני "בשמים".

The **Avnei Nezer** (או"ח סימן כא.ז) points out that the Gemorrah explains that we learn from a כלל ופרט כלל that herbs for the Ketores have to be similar to the פרט. They can either be from a tree or plant. Yet the Rambam defines Mor as being of animal origin. The Avnei Nezer notes that the Rambam spells Mor differently in the laws of the anointing oil, where he spells it as "מור", with a Vov. When it comes to the laws of the Ketores, however, the Rambam omits the Vov. Maybe the Rambam rules that different types of Mor were used for each purpose. As we have seen above, though, the Rambam tells us that this was one of the herbs used for both the Ketores and the anointing oil⁴².

קציעה/קדה (6)

Rashi (שמות פרק ל פסוק כד) tells us that "קדה" refers to the root of a plant, and is called "Kziah" by our Sages⁴³. In Bovo Basra (טז: ד"ה כקציעה), **Rashi** tells us that Kziah is a type of fragrant herb. The **Ibn Ezra** (שמות. פירוש הארוך. ל.כד.) tells us that we know from "קבלה" that קדה is Kziah⁴⁴, whereas the **Ramban** (שמות ל.כג.) tells us that we know this from Aramaic, and that the same word is used in Arabic⁴⁵. The latter is also seconded by the **Avudrohom** (פיטום) (הקטורת ד"ה ואומר). In fact, in the original translation by the seventy Elders of the Bible in Egypt, it was translated as "Kasia". (Note the similarity between the pronunciation of Kziah and cassia). **Professor Felix** is of the opinion that this word is related to the Chinese word "kuei-ci", which refers to cinnamon bark from Chinese cassia. (Despite all this, the **Rambam** disagrees, and writes (כלי המקדש א.ג.) that קושט is קדה, whereas in the Simonei HaKetores, he comments that קציעה is unknown).

Cassia is a green tree native to southern China, Bangladesh, Vietnam, India and Uganda. It is related to the "true cinnamon" (cinnamon verum, or Cinnamomum Zeylanicum, i.e. "from Ceylon", the old name) of Sri Lanka. Cassia is typical "cinnamon" marketed in North America but is distinguished

---

ואמר רב חסדא אמר רב על כל המוגמרין כולן בורא עצי בשמים חוץ ממושק שמיין חיה הוא ומברכין עליה מיני בשמים. וכתב רבינו האי גאון ז"ל וכל שנטל מן חיה כגון זבאר דהוא חלבא דשוורא ברא וכיוצא בו מיני בשמים.

⁴² The Avnei Nezer's terminology is as follows:-

ז) דעת הרמב"ם שמור הנתון בשמן המשחה ובקטורת הוא דם ח"י. והראב"ד כתב שהוא מין עשב או מין אילן. וקשה לי לדעת הרמב"ם דהא בגמרא אמרין שדורשין בקטורת כלל ופרט וכלל. מנטף מרביבין מין אילן. משחלת גדולי קרקע. ואם כן מור זה שבא מח"י לא נתרבה. ואיך יכנס במעשה הקטורת. וראיתי לרמב"ם שכתב מור שבשמן המשחה עם וי"ו. ובקטורת מר בלא וי"ו. אולי ס"ל מין אחר הוא. ורמב"ן בפ"י התורה שכל ד' מינים שבשמן המשחה נותנים בקטורת. וקח לך סמים שנאמר בקטורת על סמים דלעיל קאי. אולם זה רק על דרך הפשט. לא על דרך לימודים שבגמרא. ושבעים פנים לתורה:

⁴³ Rashi's terminology is as follows:-

שם שורש עשב, ובלשון חכמים קציעה:

⁴⁴ The Ibn Ezra's terminology is as follows:-

וקדה מהקבלה ידענו שהיא קציעה:

⁴⁵ The Ramban's terminology is as follows:-

והקדה ידועה מלשון הארמית שהיא קציעה, וכן בערבי:

from it in Europe. It has stiff leaves about 10-15 centimetres long. Cassia is derived from the barks of its branches or small trees, whereas true cinamon is derived from inner bark, but cassia is not as delicate as true cinnamon, and therefore less valuable. It is sometimes referred to as "fake cinammon", and is also harder to grind, as cassia bark is thicker and harder than the inner bark used for making true cinnamon. Both cassia and true cinnamon are used primarily as spices.

1) שבלת נרד

Rashi (כריתות ו: ד"ה שבלת נרד) explains that the term, "שבולת נרד" refers to something called "Spiga" in the vernacular⁴⁶. Although "espiga" refers to an ear of corn in Spanish (Mazorca), this is not a herb, and was certainly not used to make the Ketores. In Shemos, though, **Rashi** writes that this herb is called "שיבולת" because the "נרד" looks like a שיבולת, i.e. this herb looks like an ear of corn⁴⁷. Elsewhere, **Rashi** (ברכות מג: ד"ה חלפי) tells us that it has a similar shape to cotton⁴⁸. The **Keseph Mishnah** (כלי המקדש א.ג. בסוף) tells us that it is called "Snobel" in Arabic, and is very fragrant. The shrub has protrusions that look like boils. These protrusions shed themselves when touched, and are harvested later⁴⁹.

Although this all gives us indications as to what שבולת נרד was, we have yet another clue. The Greeks used to refer to a certain plant as "Nerdus", after the northern Syrian town of Nahardea⁵⁰. This referred to something similar to lavender, and native to southeastern Asia. It was used for medicinal potions and ointments. In fact, all these clues point to שבולת נרד being lavender, which grows near the Mediterranean, Africa, southeastern Asia, India and China. There are also seven variants native to Europe. Generally, though, we refer to the strain called *Lavandula officinalis* or *Lavandula angustifolia*, which has medicinal uses. It is very fragrant, either through its leaves being brushed or rubbed, or through its petals. This particular strain is native to the

---

⁴⁶ Rashi's terminology is as follows:-

רש"י (כריתות ו: ד"ה שבלת נרד). חד הוא, ובלע"ז שפיג"א.

⁴⁷ Rashi's terminology is as follows:-

נקרא שיבולת כיון שהנרד דומה לשיבולת

⁴⁸ Rashi's terminology is as follows:-

הוא בושם הנקרא אֶשְׁפִּי"ג, ועשוי כעין גבעולי פשתן.

⁴⁹ The Keseph Mishnah's terminology is as follows:-

הנקרא בערבי שֶׁנְבִ"ל שריחו טוב מאד, ונעשה להם כמין אבעבעות ומתחככות ונופלות שם. ובאים בני אדם ולוקטין אותם בזמן שלוקטים הסונבו"ל, והיינו דכתיב אריתי מורי עם בשמי.

⁵⁰ Archeologists have yet to find its remains.

western Mediterranean, primarily the Pyrenees and other mountains in northern Spain⁵¹.

כרכום (8)

The **Avudrohomo** (פיטום הקטורת ד"ה ואומר אין) tells us that this is called "Zafran" in Arabic and the **Ets Yoseph** (במקום) defines it the same way, albeit not in Arabic. This is presumably what we refer to in English as **saffron**⁵².

The **Rambam** also translates "כרכום" as "אלזעעפראן" or זעפראן⁵³, which **Rav Kapach** (46 הערה א.א. כריתות מ. פירוש המשניות של הרמב"ם) explains is **Crocus sativus**⁵⁴, otherwise known as saffron.

הקושט/קדה (9)

According to the **Rambam** (כלי המקדש א.ג), קושט is also called קדה, although many Rishonim disagree, as we saw above. **Rabbi Kapach** explains that it is a well known herb (23* הערה א.א.), used for medicinal purposes, and that it is **Costus speciosus**⁵⁵, otherwise known as **crepe ginger**⁵⁶.

---

⁵¹ It is a strongly aromatic shrub growing as high as 1 to 2 metres (3.3 to 6.6 ft) tall. The leaves are evergreen, 2–6 centimetres (0.79–2.36 in) long, and 4–6 millimetres (0.16–0.24 in) broad. The flowers are pinkish-purple (lavender-coloured), produced on spikes 2–8 cm (0.79–3.15 in) long at the top of slender, leafless stems 10–30 cm (3.9–11.8 in) long.

The species name *angustifolia* is Latin for "narrow leaf". Previously, it was known as *Lavandula officinalis*, referring to its medicinal properties.

⁵² A degree of uncertainty surrounds the origin of the English word, "saffron" although it can be traced to have stemmed immediately from 12th-century Old French term *safran*, which comes from the Latin word *safranum*. *Safranum* comes from the Persian intercessor زعفران, or *za'ferân*. Old Persian is the first language in which the use of saffron in cooking is recorded, with references dating back thousands of years. In fact some sources argue that it originated from Middle East/Persia and became associated with Greek, Spanish, and Indian cuisines.

⁵³ Although the Rambam uses this definition in several places, he doesn't in **Niddah** (ר.ב), where he defines it as **memecylon tinctorium**, which is fluorescent colouring matter used by artists, and something else altogether, presumably Indian Yellow. It is extracted from a tree or large shrub, the leaves of which are employed by the natives in their yellow dyes. The Rambam also seems to be referring to this in **Hilchos Issurei Biah** (נ.ה), but this is not a fragrant herb, so can't be what we are referring to with the Ketores, which must have been saffron.

⁵⁴ **Saffron** (pronounced *sæfrən* or *sæfron*) is a spice derived from the flower of **Crocus sativus**, commonly known as the **saffron crocus**. *Crocus* is a genus in the family Iridaceae. Saffron crocus grows to 20–30 cm (8–12 in) and bears up to four flowers, each with three vivid crimson stigmas, which are the distal end of a carpel. Together with the styles, or stalks that connect the stigmas to their host plant, the dried stigmas are used mainly in various cuisines as a seasoning and colouring agent. Saffron, long among the world's most costly spices by weight, is native to Greece or Southwest Asia and was first cultivated in Greece. As a genetically monomorphic clone, it was slowly propagated throughout much of Eurasia and was later brought to parts of North Africa, North America, and Oceania.

⁵⁵ **Cheilocostus speciosus** or (syn. **Costus**⁵⁵ **speciosus**) is possibly the best known cultivated species of the genus *Costus*. This plant is native to Southeast Asia, especially on the Greater Sunda Islands in Indonesia. *Costus* differs from common ginger by having only one row of spirally arranged leaves.

⁵⁶ Rabbi Kapach's terminology is as follows:-

The **Bach** (או"ח קלג. ד"ה הקושט) rules that the **קושט** should be pronounced as "Hakost", with the letter Sin rather than Shin. This is according to the Rambam, who compares it to the term "Siboles", i.e. with a Sin (as opposed to שבוּלַת, pronounced Shiboles). The **Rambam** (פירוש משניות עוקצין. גה) also translates Kosht as being "Al Kasto" in Arabic, as does the **Avudrohom** (דף לה.) too, as "Kost". (This implies that the letter Sin should be used, as Arabic often has similar pronunciation). The **Yebia Omer** (ח. או"ח. יא.ו.) quotes the **Otsar HaTephillos** (במקום) as suggesting that we should say "Hakosht" normally, and then say "Hakost" quietly. In fact, the Yebia Omer also quotes a suggestion that we shouldn't use the definite article in this case at all, as that was only used with the original four herbs quoted in the Torah for Ketores, (which were balsam, cloves, galbanum and lavender). That was also the **Amsterdam Siddur's** version, without the definite article. The Yebia Omer reinforces this opinion by referring us to the **Yerushalmi** (יומא ד.ה) which also omits the definite article⁵⁷.

The **Bach** (או"ח קלג. ד"ה וקציעה) discusses this difference of opinion as to what is קדה. Rashi and Unkelos understand that קציעה is קדה, whereas the Rambam defines it as קושט. The Bach asks how the Rambam can disagree with Unkelos. Not only that, but the **Rambam** (כלי המקדש ב.ג.) lists קציעה and קושט as different spices⁵⁸.

The Bach answers this question by saying that the Rambam must have realised that the Torah was not referring to קציעה when it mentioned קדה. The Torah must have been referring to קושט, whereas קציעה must be a different herb. The **Oruch** (ערך קדה) defines קדה as being "Kushto" in a Gentile language. This must also have been what the Rambam is telling us, that קדה is "Kushto", and not the קושט that the Brayso mentions. קושט is pronounced with a Sin, according to the Rambam, whereas "Kushto" is pronounced with a Shin.

היינו בושם ידוע, שמשמשים בו גם לרפואה. לפי הרמב"ם בפירוש המשניות (כלאים א.ח) תרגום וקדה "וקציעתא" ואומר קציעות כל בגדוּתִיךָ (תהילים מה.ט), ובסימני הקטורת כתב "קציעה" לא ידועה.

⁵⁷ The Yebiah Omer's terminology is as follows:-

(ו) בפיתום הקטורת, הקושט שנים עשר, כתב הב"ח (סימן קלג) בדעת הרמב"ם, כי הקושט קריאתו בלשון סבולת, כלומר בשי"ן שמאלית, וכמ"ש ג"כ הרמ"ע מפאנו בספר כנפי יונה ח"ב (סימן יט). ע"ש. וסיוע לדבריו מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה בעוקצין (פ"ג מ"ה) שפירש, הקושט בלשון ערבי אל קסטו. (ובפירוש הר"ש והרא"ש שהוא הקושט שנמנה בסממני הקטורת). וכ"כ הרב ר' דוד אבודרהם (בדף לה ע"א) הקושט בלשון ערבי קוסט. גם הרב המקובל הרש"ש כתב בסידורו, קסט, בסמך, ושהוא בגימטריא שלש שמות, ע"ב מ"ה ב"ן. ובסידור אהלי יעקב לראש השנה (דף עג ע"א) כתב, שאין קבלה מוכרעת אם צ"ל הקושט בשין ימנית או בשין שמאלית, וראיתי כתוב בשם גדול אחד, שיאמר הקושט בשין ימנית כי הכי הוי סוגיאן דעלמא, ובלחש יאמר הקושט בשין שמאלית. והמחמיר תע"ב. ע"כ. וכ"כ בהערה בסידור אוצר התפלות (דף עז ע"א). ע"ש. וידידי הדגול רב חביבאי דיתיב בתווי דלבאי בן של קדושים גזע ישישים עמו עוז ותושיה הרה"ג נאמן נר"ו כתב, שי"ל קושט ולא הקושט עם ה', כי רק ארבעת הסמים הראשונים, הצרי והצפורן החלבנה והלבונה, המפורשים בכתוב, יש לאומרם עם ה' הידיעה, והשאר הכל בלא ה"א, ושכן הוא בסידור ישן דפוס אמסטרדם. והסכים ג"כ לומר קוסט בשין שמאלית. ודפח"ח. והבאתי סיוע לדבריו, שכן הוא בירושלמי פרק טרף בקלפי (יומא פ"ד ה"ה), ששם נאמר: "קושט שנים עשר", בלא ה' הידיעה. ע"ש. [ונהנה בירושלמי שם, וכן בכריתות (ו א), ליתא התם "מנה בכל יום מחציתו בבוקר ומחציתו בערב". ובשו"ת וישב אברהם (חאו"ח ס"ו ז) כתב דלא גרסינן לה. ע"ש. וע' תוס' שבועות (י ב). דו"ק].

⁵⁸ The Bach's terminology is as follows:-

אבל הרמב"ם בפ"א מהלכות כלי המקדש כתב הקידה הוא הקושט. ותימה שפירש היפך התרגום. ועוד שבפ"ב מנה קציעה וקושט בשתיים. וצריך לומר שהיה נודע לרב דהקידה שהוזכרה בתורה איננה הקציעה שאמרו החכמים אלא הקידה הוא הקושט, והקציעה מין בושם אחר הוא. וזה לשון הערוך בערך קדה קושט"ו בלע"ז. ולפי זה נראה עיקר דמה שכתב הרמב"ם בפ"א והקידה הוא הקושט, רצונו לומר הוא הנקרא קושט"ו בלע"ז, אבל אין זה הקושט דתנא בברייתא זו. וההבדל ביניהם הוא דהקושט דברייתא קריאת השי"ן הוא בלשון סבולת, כמו שכתב להדיא בספר כנפי יונה, וקושט"ו בלע"ז שבולת הוא.

Either way, the Otsar Tephillos suggests that we should use both pronunciations, as we have seen.

10 קילופה/קנה בשם

Rashi (כריתות ו. ד"ה קילופה) tells us that this is a herb called cinnamon⁵⁹, although the **Shitoh Mekubetses** (דפוס וילנא אות לט) writes that this is actually part of another comment of Rashi's, and taken out of context⁶⁰. Nevertheless, the Rambam (כלי המקדש א.ג.) tells us that קנמון is a fragrant Indian tree that people use as fragrance (for the laundry process)⁶¹.

The question at this point is, what is the difference between קילופה and קנמון בשם, if they are both cinnamon? The **Keser Yehoshua** (ד"ה קילופה) explains the difference between them. Although they are both from the ***cinnamomum verum*** tree, which is called "**true cinnamon**"⁶², "*Kilufoh*" refers to its outer bark, whereas "Kinomon Bosem" is the cinnamon itself, (taken from the inner bark). In fact, we see that **Rashi** (שבת צא: ד"ה באורנסי) also refers to "קילופה של קינמון", and this is apparently what is being referred to here too. There were only three Kabin of קילופה used to make the Ketores, whereas nine Kabin of קנמון בשם, the cinnamon itself, were used. The reason that קילופה was mentioned before cinnamon itself is that the bark is accessed before the inner part of the tree⁶³.

In fact, קנה בשם is referred to elsewhere, with the anointing oil, as "קנה בשם". **Rabbi Kapach** (בפירושו על פירוש המשניות קתות א.א. **24) translates this as "Kezeph Altherira" in Arabic⁶⁴, as does Rav Saadiah Gaon, or "Oud Alog".

---

⁵⁹ Rashi's terminology is as follows:-

בשם, וזהו ששמו קנמון.

⁶⁰ The Shitoh Mekubetses' terminology is as follows:-

לשון קנמון לא שייך לדיבור זה, והוי דיבור בפני עצמו.

⁶¹ The Rambam's terminology is as follows:-

עץ שבא מאיי הודו וריחו טוב ומתגמרים בו בני אדם.

⁶² **Ceylon cinnamon** or **Sri Lanka cinnamon** is a small evergreen tree belonging to the family Lauraceae, native to Sri Lanka. Among other species, its inner bark is used to make cinnamon.

The old botanical synonym for the tree—*Cinnamomum zeylanicum*—is derived from Sri Lanka's former name, Ceylon. Sri Lanka still produces 80–90% of the world's supply of *Cinnamomum verum*, and it is also cultivated on a commercial scale in Seychelles and Madagascar.

Cinnamomum verum trees are 10–15 metres (32.8–49.2 feet) tall. The leaves are ovate-oblong in shape, 7–18 cm (2.75–7.1 inches) long. The flowers, which are arranged in panicles, have a greenish color, and have a distinct odor. The fruit is a purple 1-cm drupe containing a single seed.

⁶³ This is how it the Keser Yehoshua was originally quoted.

כתר יהושע (ד"ה קילופה) מביא רש"י אחר (שבת צא: ד"ה באורנסי) שהביא מין שנקרא "קילופה של קנמון" וביאר שזאת הכוונה כאן ג"כ, שממנו מביא שיעור שלשה מנה. ומהקנמון עצמו מביא תשעה מנה. והטעם שהקדים התנא את קליפת הקנמון לקנמון עצמו כיון שכשבר להכין את הסממנים פוגע תחילה בקליפה של הקנמון, ואחר כך בקנמון עצמו.

⁶⁴ Rabbi Kapach's terminology is as follows:-

The Rambam also defines it as a thin fragrant reed similar to red corn, which comes from Indian islands. It is used for medicinal purposes in theriacle, and its scientific name is *Acorus Clamus*, also known as sweet cinnamon.

11 קנמון בשם

The **Ramban** (שמות ל.כג) tells us that קנמון בשם is fragrant corn known as "Adbar", whereas the **Rambam** translates it (פירוש המשניות כריתות א.א) as the Arabic term, "קשר אלסליכה", which **Rav Kapach** (הערה 49) explains is **cinnamomum zeylanicum**. or "Karpoh"⁶⁵. The Ramban disagrees, however, and quotes the **Midrash Chozis** (שיר השירים רבה שם) and the **Midrash Rabboh** (סה.יג) as saying that this grows in Israel, and goats and deer would feed on it. It is similar to grass that sheep feed on, and is called "אשקינט" in Latin, and is an important herb, called "סאייקא דמיקה" in the vernacular of his day, and camels would also feed on it⁶⁶.

These are the eleven Samim used in the Ketores, and they are summarized in the table below, together with the various names used for them in three different sources,

1) in Parshas HaKetores where it says (שמות ל. לד),

ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה:

2) in Parshas Shemen HaMishchah where it says (שמות ל. כג-כה),

(כג) ואתה קח לך בשמים ראש **מר דרור** חמש מאות **וקנמן בשם** מחציתו חמשים ומאתים **וקנה בשם** חמשים ומאתים: (כד) **וקדה** חמש מאות בשקל הקדש ושמן זית הין: (כה) ועשית אתו שמן משחת קדש רקח מרקחת מעשה רקח שמן משחת קדש יהיה;

היינו "קצב אלד'רירה", וכן תרגם רב סעדיה גאון, ונקרא ג"כ "עוד אלוג". וכתב רבנו בחיבורו (יד חזקה) הם קנים הדקים כתבן האדומים הבאים מא"י הודו, וריחן טוב, והם ממיני הבשמים שנותנים אותם הרופאים בצרי, והוא *Acorus Calamus*.

Acorus calamus⁶⁴ (also called **Sweet Flag** or **Calamus**, among many common names) is a tall perennial wetland monocot of the Acoraceae family, in the genus *Acorus*. In spite of common names that include the words "rush" and "sedge," it is neither a rush nor sedge. The scented leaves and more strongly scented rhizomes have traditionally been used medicinally and to make fragrances and the dried and powdered rhizome has been used as a substitute for ginger, cinnamon and nutmeg.

Names

In addition to "sweet flag" and "calamus" other common names include beewort, bitter pepper root, calamus root, flag root, gladdon, myrtle flag, myrtle grass, myrtle root, myrtle sedge, pine root, rat root, sea sedge, sweet cane, sweet cane, sweet cinnamon, sweet grass, sweet myrtle, sweet root, sweet rush, and sweet sedge.

⁶⁵ Rav Kapach also explains (בפירושו על פירוש המשניות כרתות א.א *24) that it is "Oud Altiv" in Arabic. His terminology is as follows:-

היינו "עוד אלטיב" – עץ חום שחרחר שמתגמרים בו עצמו, וריחו עז ונעים מאד, והוא מצוי וידוע.

⁶⁶ The Ramban's terminology is as follows:-

וקנמן בשם מחציתו - לפי שהקנמן קליפת עץ הוא, יש שהוא טוב ויש בו ריח וטעם, ויש שאינו אלא כעץ, לך הוצרך לומר קנמן מן הטוב לשון רש"י. והרב רבי משה אמר שהוא קשר "סליכה", ואחרים אמרו (ראב"ע בפירוש הקצר) שהוא העץ הטוב הנקרא "עטיב". ואינו דברי כולם, שהרי אמרו **בבראשית רבה** (סה יג) **ובמדרש חזית** (שה"ש רבה שם) קנמן היה גדל בארץ ישראל והיו עזים וצבאים אוכלים ממנו, והנה הוא כעשב השדה ירעו אותו הצאן. ולפי דעתי הוא התבן המבושם הנקרא בערבי אדבר, ובלשון הרומים אשקינט והוא בשם חשוב, והוא בלעז "סאייקא דמיקא", והוא מרעה לגמלים במקומו. ורבינו בעל **ההלכות** כתב בפסחים (בדפי ה"ר"ף כה ב) כגון קנמן וסנבל שדומים לתבן. **והקדה** ידועה מלשון הארמית שהיא **קציעה**, וכן בערבי:

3) in **Shir Hashirim** (ד. יג-יד), where it says,

(יג) שלחך פרדס רמונים עם פרי מגדים **כפרים עם נרדים**: (יד) נרד וכרכם קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מר ואהלות עם כל ראשי בשמים:

We will compare the three sources, and see what they each tell us about the Samim used here.

The chart below illustrates how and where each herb or spice has been cited, and the various terms used for each one.

Name-Parshas HaKetores	Name-Braysoh in כריתות	Name-Shemen HaMishchoh	Name-Shir HaShirim	English name	Latin/Greek name	Ramban	Rambam	Weight
נטף	צרי		כפרים עם נרדים	Balsalm	Commiphora opobalsamum	Plant Resin	Wood	70 Moneh
שחלת	צפרן		כפרים עם נרדים	Cloves	Syzygium aromaticum	Sea-based Plant Resin	Cloves	70 Moneh
חלבנה	חלבנה		כפרים עם נרדים	Galbanum	Chalbane (Greek)	Plant Resin		70 Moneh
לבונה	לבונה		לבונה	Mastic		Tree resin		70 Moneh
	מור	מר דרור	מר	Musk /Myrrh	Commiphora myrrha	Tree resin	Musk Deer	16 Moneh
	קציעה	קדה	ראשי בשמים	Cassia	Kasia (Greek)	Tree resin		16 Moneh
	שבלת נרד		נרד	Lavendar	Nerdus (Greek)	Tree resin		16 Moneh
	כרכום		כרכם	Saffron	Crocus sativus	Tree resin		16 Moneh
	הקושט		אהלות	Crepe Ginger	Costus speciosus	Tree resin	קדה	12 Moneh
	קלופה	קנה בשם	קנה	Cinnammon (from the outer bark)	Cinnamomum verum /zeylanicum	Tree resin		3 Moneh
	קנמון	קנמון בשם	קנמון	Cinnammon (from the inner bark)	Cinnamomum verum /zeylanicum	Fragrant corn		9 Moneh

1) What is the difference between the four herbs and spices that have been mentioned in the Torah, and the ones that weren't?

a) **Weight**

If we look at the various weights used in the Ketores, the Braysoh tells us that the primary four ingredients have equal weights, of 70 Moneh each, and **Rashi** (שמות ל.לד) tells us that we learn this from the words "בד בבד יהיה". This group is the only one specifically mentioned as an ingredient of the Ketores. According to the Rambam, who says that Hakodosh Boruch Hu specified all the ingredients to be used in the Ketores, He presumably told Moshe how much to use too. Rashi and the Ramban understand differently, though, that the other seven or parts thereof were used as recommended by chemists.

If we look into this carefully, then we have more clues as to why the various weights were used. The **Braysoh** (כריתות ו.) tells us that the Ketores was made (once a year) with 368 Moneh at a time. 365 were for each day of the solar year, and the remaining three Moneh were used on Yom Kippur by the Cohen Godol⁶⁷. Out of the the 368 Moneh used in total, 280 were from the first group, and 88 Moneh comprised the remaining ingredients. Three of these were for Yom Kippur, and there are only 354 days in a lunar year. The term "בד בבד יהיה" could also refer to the remaining ingredients, telling us that they had to have a combined weight equivalent to any one of the primary group, i.e. approximately 70 Moneh. That brings us to a combined weight of 350 Moneh, another three for Yom Kippur, eleven for the solar year differential, and four for the approximation, and we come to 368 Moneh altogether.

If we look at the table above, or at the Braysoh, we can see additional groups, divided into weights. Although our original group comprised four ingredients weighing 70 Moneh each, we have another four ingredients weighing 16 Moneh each, of מור, קציעה, שבלת נרד וכרכום, i.e. myrrh, cassia, lavender and saffron. Two of these are mentioned as part of the Shemen HaMishchah, and two are mentioned in Shir HaShirim, and each couple is of equal weight, of 32 Moneh. The remaining three, קושט, קילופה וקינמון, crepe ginger and two types of cinnamon, weigh 12, 3 and nine Moneh respectively. Crepe ginger is only mentioned in Shir HaShirim, whereas קושט and קילופה are also mentioned as part of the Shemen HaMishchah. Once again, crepe ginger, from Shir HaShirim, weighs the same as קילופה and קושט together, which were cited as part of the Shemen HaMishchah.

We see, then, that we have two additional groups, one cited as part of the Shemen HaMishchah, and the other in Shir HaShirim, and each group is of equal weight, of 44 Moneh. The first group, from Shemen HaMishchah, comprises myrrh, cassia and two types of cinnamon, weighing 16, 16, 3 and 9 Moneh respectively, coming to a total of 44 Moneh.. The second additional group, only specified in Shir HaShirim, comprises lavender, saffron and crepe ginger, weighing 16, 16 and 12 Moneh respectively, also coming to a total of 44 Moneh.

---

⁶⁷ The Braysoh's terminology is as follows:-

ת"ר: קטרת היתה נעשית שס"ח מנה, שס"ה כנגד ימות החמה, שלשה מנין יתירין שמהן מכניס כהן גדול מלא חפניו ביום הכיפורים, והשאר ניתנת לאומנין בשכרן.

12) בורית

רש"י כריתות ו: ד"ה בורית. סאבון SAVONE באיטלקית = Sapone

Rashi (כריתות ו: ד"ה בורית) translates this (in Italian) as "סאבון" (Savone), which means soap⁶⁸, and is called "Sapone" in modern Italian. As we see in the **Yerushalmi** (ד. מא.ד. יומא. ד. מא.ד.)⁶⁹ and the next prayer (ד"ה רבן שמעון), בורית was used to rub the cloves, to make them more pleasant⁷⁰. Neither בורית nor כרשינה were סמים of the Ketores, but were used to improve the cloves.

13) כרשינא

רש"י כריתות ו. ד"ה כרשינא.

Rashi (כריתות ו. ד"ה כרשינא) tells us that this term either refers to a place called Karshinoh, or that it is a plant called "אירב"א שנואי"א" (Erbe Savoniere), used to make soap from⁷¹. Erbe Savoniere is a plant (Caryophyllaceae) and type of carnation, with an erect stem, bearing roses and fragrant flowers. They contain a glucoside, saponin, which is a soap foam. So "בורית כרשינה" either refers to soap from Karshinoh, or to soap made from a type of carnation.

14) יין קפריסין

Rashi (כריתות ו: ד"ה יין קפריסין) explains this as being wine from a place called Kapras (Cyprus), and made from the bark of a tree⁷². **Tosfos**, (ביצה כה: ד"ה) disagree, and writes that this is wine (made) from a tree that produces fruit called "Kaphrisin"⁷³. This wine is very potent, and used to soak cloves in,

⁶⁸ Soap is generally a salt of sodium or potassium of a carboxylic acid aliphatic long chain, and is used to dissolve and clean fatty substances. It is prepared by means of a process called saponification, and is made from animal or vegetable fats.

⁶⁹ The Yerushalmi puts it like this:-

רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף של עצי קטף בורית כרשינה למה היתה באה שבה שפין את הצפורן מפני שהיא נאה יין קפריסין למה היא באה שבה שורין את הצפורן מפני שהיא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין ריח רע לעזרה מפני הכבוד.

⁷⁰ We say the Tephilloh as follows:-

בורית כרשינה למה היא באה? כדי ליפות בה את הצפורן כדי שתהא נאה. יין קפריסין, למה הוא בא? כדי לשרות בו את הצפורן, כדי שתהא עזה. והלא מי רגלים יפין לה? אלא שאין מכניסין מי רגלים למקדש מפני הכבוד.

⁷¹ Rashi puts it like this:-

הבא מאותו מקום. ל"א עשב הנקרא אירב"א שנואי"א שעושין ממנו בורית שקורין "ספוני".

⁷² Rashi puts it like this:-

שבא ממקום ששמו קפרס. שעושין מקפרא של אילן. הוא ששמו קפרס, כגון הצלף והקפרס, מ"ר.

⁷³ Tosfos puts it like this:-

making them more potent, as we see in Pitom HaKetores. This tree is also very unusual, producing three different products, its leaves, אביונות וקפריסין, and doing this on a daily basis, as opposed to other trees.

(15) רובע

רש"י (כריתות ו: ד"ה רובע) הקב.

(16) מעלה עשן. רש"י (כריתות ו: ד"ה מעלה). שם עשב.

(17) כיפת הירדן. רש"י כריתות ו: ד"ה כיפת הירדן. עשב הגדל על שפת הירדן.

רמב"ם (פירוש המשניות של הרמב"ם. כריתות א.א.) "אלענבר".

הרב קאפאח (בפירושו על פירוש המשניות של הרמב"ם. כריתות א.א. הערה 50) כותב כך.

"לא יכולתי לזהותו בדיוק, כי ארבע מיני שיחי וצמחי ריח נקראים בערבית בשם זה. יש מקומות במזרח הקוראין ל"זעפראן" ענבר, ובתימן קוראים לצמח ריחני אחר "ענבר", ושניהם אינם האמורים כאן. ובנדפס הוסיף בכל השמות הללו לעזים משלו."

כיפת הירדן וורד. ועל שם שגדל על שפת הירדן נקראת כפת. ויש לו ריח טוב. ששפין בו. שמשפשפין בה את הצפורן שהיא שחורה כדי שלא תשחיר שאר סמנין ומלבנה בבורית. (מחזור ויטרי למטה כאן)

בד בבד יהיה - אלו הארבעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל במשקל, כמשקלו של זה כך משקלו של זה, וכן שנינו (כריתות ו א) הצרי והצפורן, החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. ולשון בד נראה בעיני שהוא לשון יחיד, אחד באחד, יהיה זה כמו זה:

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א ד"ה ג רבי יוחנן

שמות פרק ל

(לז) והקטרת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם קדש תהיה לך לה':

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נט עמוד א

תנו רבנן: אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטרת בלבד, שנאמר בה בבקר בבקר ויוקדם קטרת, דבר שנאמר בו בבקר בבקר דכתיב +שמות ל+ והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר, לדבר שלא נאמר בו אלא בקר אחד. ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטרת, ונרות, ופסח, ומחוסר כפורים בערב הפסח שטובל שנית ואוכל את פסחו לערב.

תלמוד ירושלמי מסכת יומא פרק ד דף מא עמוד ד

פרש"י ולא ידענא מאי עזותיה ופי' בתוספתא משום דעושה ג' פירות עליון אביונות וקפריסין ועוד שטוען פירות בכל יום מה שאין כן בשאר אילנות ועוד פי' ר"י דעזותו הוי ממה ששורין ביין מן הקפריסין שהיא עזה כדאמר בפסוק הקטרת יין קפריסין למה הוא בא ששורין בו הצפורן כדי שתהא עזה ולא כפרש"י שפירש בכריתות (דף ו.) שהוא יין הבא ממקום קפרס.

הלכה ה' פיטום הקטורת הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה מור וקציעה שיבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה קושט שנים עשר קילופה שלשה קינמון תשעה נמצאת אומר שלש מאות וששים וחמש מנים היו כנגד ימות השנה ושלושה של אותו היום הדא היא דתנינן והיום מוסיף מלא חופניו כרשינה תשעת קבין יין קפריסין שלש סאין ושלש קבין אם אין לו יין קפריסין מביא חמר חירין עתיק מלח סדומית רובע מעלה עשן כל שהוא רבי נתן אומ' אף כפית הירדן כל שהוא נתן בה דבש פסלה חסר בה אחת מסממניה חייב מיתה תני רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף של עצי קטף בורית כרשינה למה היתה באה שבה שפין את הצפורן מפני שהיא נאה יין קפריסין למה היא באה שבה שורין את הצפורן מפני שהיא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין ריח רע לעזרה מפני הכבוד וכשהיה מידק היה אומר הדק היטב שהקול יפה לבשמים חסר בה אחת מסממניה או שנתן בה מעט דבש היתה פסולה לא נתן לתוכה מלח או שנתן לתוכה מעלה עשן נתחייב מיתה אמר רבי זעורה ועובר משום הכנסה יתירה תני בר קפרא הפטמין שבירושלם היו אומרים אילו היה נותן לתוכה מעט דבש לא היה כל העולם כולו יכול לעמוד בריחה תני פיטמה חציים כשירה שילשים ורבעים לא שמענו רבי אומר כמידתה היתה כשירה ודא דאת מר פיטמה חציים כשירה חצי כל סממן וסממן אחת לששים לשבעים שנה היא היתה באה חציים מן השיריים הדא היא מותרת הקטורת מה היו עושין בה תני הקטיר כזית בחוץ חייב פחות מכזית בפנים פטור רבי זעורה בשם רב ירמיה נפטרו הציבור ידי חובתן רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי ירמיה מן מה דתני הקטיר כזית בחוץ חייב מינה את שמע פחות מכזית בפנים פטור דקה מה תלמוד לומר לפי שנאמר ושחקת ממנה הדק אם כן למה נאמר דקה שתהא דקה מן הדקה כיצד הוא עושה מפריש שלשת מנים מערב יום הכיפורים ומחזירן למכתשת כדי למלאות ממנה חפניו כדי לקיים בה דקה מן הדקה אמר רבי יונה חוץ מקידוש הראשון אמר רבי יוסה ואפילו מקידוש הראשון מתניתא פליגא על רבי יונה כל הכלים שהיו במקדש היו ראויין לקידוש ידים ורגלים פתר לה חוץ מקידוש הראשון מתניתא פליגא על רבי יוסה הכיור והכן מעכבין פתר לה מקומן מעכב /ה"ו/ הלכה ו' מה טעמא דרבי מאיר והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה זו מערכת קיומי אש ובער עליה הכהן זו מערכת איכול איברין ופדרים וערך עליה העולה זו מערכה גדולה והקטיר עליה חלבי השלמים זו קטורת ולית לרבי יוסה מערכת איכול איברין ולית לרבי יהודה מערכת קיומי אש מה מקיים רבי יהודה אש תמיד אש שאמרתי לך תהא תמיד לא תהא אלא על מזבח החיצון אמר רבי אלעזר האיברין והפדרין שלא נתאכלו מבערב עושה אותן מדורה ושורפן בפני עצמן ודוחין עליהן את השבת רבי יעקב בר אחא בשם רבי שמואל בר אבא מתניתא אמרה כן בכל יום היו שם ארבע מערכות מה את שמע מינה אמר רבי מנא והיום חמש רבי בון בר חייה בעא קומי רבי זעורה דבר שאינו מעכב דוחה אמ' ליה הרי עידי החדש הרי אינן מעכבין ודוחין דתנינן תמן שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת ויוצאין לעידות החדש מניין למערכת יום הכיפורים ר' ירמיה בשם ר' פדת גחלי מה ת"ל אש שהיא בטילה על

תלמוד בבלי מסכת כריתות דף ו עמוד א

ת"ר: פיטום הקטורת, הצרי והציפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעים של שבעים מנה, מור וקציעה שיבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר של ששה עשר מנה, הקושט שנים עשר, קילופה שלשה, וקנמון תשעה, בורית כרשינה תשעה קבין, יין קפריסין סאין תלתא קבין תלתא, אם אין לו יין קפריסין מביא חמר חיריין עתיק, מלח סדומית רובע, מעלה עשן כל שהוא; ר' נתן אומר: אף כפית הירדן כל שהוא. ואם נתן בה דבש - פסלה. חסר אחת מכל סממניה - חייב מיתה. רש"א: הצרי אינו אלא שרף [הנוטף] מעצי הקטף. בורית כרשינה -

ששפין בה את הציפורן, כדי שתהא נאה. **יין קפריסין** - ששורין בו את הציפורן, כדי שתהא עזה. והלא מי רגלים יפין לה, אלא שאין מכניסין מי רגלים למקדש.

רמב"ן שמות פרק ל פסוק א

ועשית מזבח מקטר קטורת - הנה מזבח הקטרת מן הכלים הפנימיים היה, ראוי שיזכירונו עם השולחן והמנורה שהוא מונח עמהם, וכן הזכירם במעשה בפרשת ויקהל (להלן לז כה), אבל הטעם להזכירו כאן אחר המשכן וכל כליו והקרבות, בעבור שאמר בתשלום הכל ונקדש בכבודי (לעיל כט מג), ושכנתי בתוך בני ישראל (שם מה), אמר כי עוד יתחייב להם שיעשו מזבח מקטר קטרת להקטיר לכבוד השם. וזהו רז שנמסר למשה רבינו שהקטרת עוצרת המגפה (שבת פט א), **כי הקטרת במדת הדין**, שנאמר ישימו קטורה באפך (דברים לג י), מן וחרה אפי (שם לא יז), והוא מה שאמר בקטרת זרה ועל פני כל העם אכבד (ויקרא י ג), שידעו כבודי כי לא ישא לפשעכם ויזהרו בכבודי. ולכך אמר כאן (בפסוק ו) ונתת אותו לפני הפרכת אשר על ארון העדות לפני הכפורת אשר על העדות אשר אועד לך שמה, כי מה צורך להאריך בכל אלה ולא אמר ונתת אותו לפני ארון העדות באהל מועד, כאשר אמר בפרשת ויקהל (להלן מ ה), אבל הוא להורות על ענינו:

ספר החינוך מצוה קג

מצות הקטרת קטורת

שנצטוו הכהנים להקטיר קטורת סמים פעמיים בכל יום על מזבח הזהב, שנאמר [שמות ל', ז'] והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות וגו'. ובכל שנה ושנה מצוה עליהם לעשות ממנה כדי להקטיר בה כמו שאמרנו. ועשייתה והמצוה שנעשית בה בכל יום נחשב למצוה אחת, לפי שסוף מצות עשייתה אינה אלא להקטיר בה, ואף על פי ששני כתובים של מצוה מצאנו בין העשיה וההקטרה, שנאמר בסדר כי תשא [שם ל', ל"ד] קח לך סמים וגו' על עשייתה, וכאן כתוב והקטיר עליו אהרן וגו'. אף על פי כן ראיתי למחשבי המצוות שחושבין הכל מצוה אחת, אין בזה מחלוקת ביניהם כלל, אבל יחלקו בה בענין אחר, כי **הרמב"ם זכרונו לברכה ימנה קטורת של שחרית ושל ערבית מצוה אחת, והרמב"ן זכרונו לברכה כתב שהן נמנות שתיים, וראיותיו בספרו.**

משרשי מצוה זו, גם כן להגדיל כבוד הבית ולהיות מעלתו ומוראו על פני כל אדם, ואי אפשר להגדיל דבר בלב בן אדם ומחשבתו רק בדברים שהוא חושב אותם לגדולה וימצא בהם תענוג ושמחה, וידוע כי ענין הריח הטוב הוא דבר שנפש אדם נהנית בו ומתאוה אליו ומושך הלב הרבה, **וריח הקטורת היה הטוב שאפשר ליעשות על ידי אדם**, עד שאמרו זכרונם לברכה בפרק אמר להם הממונה [תמיד פ"ג דף ל' ע"ב, יומא דף ל"ט ע"ב], **כי מריחו היו מריחין בו בשעת הקטרה מריחו עד ירושלים.**

מדיני המצוה, מה שאמרו [עין **כריתות דף ו' ע"א**] שפטום הקטורת היה חמשה עשר סממנין, ארבעה מהן מפורשין בתורה ואחד עשר קבלה, ומה שאמרו שהקטורת נעשית בין על ידי כהן גדול או הדיוט, ואמרו שאם לא הקטיר בבקר מקטיר בין הערביים כל השעור של יום אחד שהוא משקל מאה דינרין, ומשקל הדינר ידוע⁷⁴, ובכל יום היה מקטיר חציין בבקר וחציין בערב אחר תמיד של בין הערביים, קודם הטבת הנרות כולן, אחר הטבת חמש פתילות מהן, כי לא היה מדליקן רצופין. וכך היו עושין ענין זה, כהן שזכה להקטיר הקטורת נוטל כלי

⁷⁴ Each Dinar weighed 6 Mein, according to the Rambam (ד"ה אבל).

מלא קטורת גדוש וטני שמו, ופורשין כל העם מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח, שנאמר [ויקרא ט"ז, י"ז] וכל אדם לא יהיה באהל מועד וגו', ומקטיר כדרך שמפורש שם בגמרא, שמשליך הקטורת בנחת על הגחלים אשר (במחתת) [במזבח] הזהב ומשתחוה ויוצא. ויתר פרטיה וכיצד היא נעשית, ומה שהיו אומרים בשחיקת הסממנין היטב הדק היטב, לפי שאמרו רבותינו זכרונם לברכה [כריתות שם] כי הקול יפה לסממנין בעוד ששוחקין אותם, הכל בכריתות [שם] ובתמיד [דף ל"ב ע"ב ול"ג ע"א].

ונוהגת בזמן הבית בזכרי כהונה, והמקטיר כדינו קיים עשה זה.

שו"ת תורה לשמה סימן שסו

+ביאור מדרש פליאה בענין קטרת+ שאלה ילמדנו רבינו מדרש פליאה זה אשר נמצא סתום וחתום וז"ל שאלו התלמידים את רבי מנין שהקטורת מבטל ארס הנחש הקדמוני אמר להם ראו מה שפירש לכם הכתוב בין השנים לחמשה הסתומים אמרו לו רבי ולמה פירש עוד אחד אמר להם לפי שהוא עליון מן הכל וסימן לדבר אחרון אחרון חביב עכ"ל. יורנו המורה לצדקה ושכמ"ה .

תשובה כך פירושו כי הנה בברייתא דפטום הקטורת פירשו חז"ל כל סמני הקטורת אחת לאחת אך בתורה לא נתפרשו כולם אלא נרמזו שניים מהם בתיבת סמים הראשון וחמשה מהם נרמזו בתיבת סמים הב' ובין סמים א' לסמים ב' נתפרשו שלושה מינין שהם נטף ושחלת וחלבנה ור"ת שלהם נח"ש להורות כי כח הקטורת מבטל ארס נחש הקדמוני שהוא המגפה ב"מ וככתוב ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה וחזרו ושאלו אותו למה נתפרש עוד מין אחר שהוא הלבונה זכה וא"ל בשביל שזה המין הוא עליון שהוא כנגד אור מקיף וכל אותם העשרה הם כנגד אור פנימי ונמצא שהוא בחי' אחרת והרי הוא עומד לחוד ולכן נזכר באחרונה כי אחרון אחרון חביב שהוא עליון. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו.

תלמוד בבלי מסכת כריתות דף ו עמוד ב

תנו רבנן: מותר הקטרת, אחת לששים או לשבעים שנה היו מפטמין אותה לחצאין, לפיכך יחיד שפיטם לחצאין - חייב, דברי רבן שמעון בן גמליאל שאמר משום הסגן, אבל שלישי ורביעי לא שמעתי; וחכמים אומרים: בכל יום מתקן במתכונתה והיה מכניס. מסייע ליה לרבא, דאמר רבא: (שמן המשחה) +מסורת הש"ס: [קטורת]+ שפטמו ל

חצאין - חייב, דכתיב: +שמות ל'+ והקטרת אשר תעשה, כל שתעשה, והא אפשר דעבדה פרס בשחרית ופרס בין הערבים. ת"ר: היו מחזירין אותה למכתשת פעמים בשנה, בימות החמה פזורה, שלא תתעפש, בימות הגשמים צבורה, כדי שלא תפוג ריחה; וכשהוא שוחק, אומר: הדק היטב, היטב הדק, דברי אבא יוסי בן יוחנן; ושלוש מינין יתירין שמהן כ"ג מכניס מלא חפניו ביוה"כ, נותן אותה למכתשת בערב יוה"כ, ושוחקן יפה יפה כדי שתהא דקה מן הדקה, כדתניא: +ויקרא ט"ז+ דקה - מה ת"ל? והלא כבר נאמר +שמות ל'+ ושחקת ממנו הדק, מה ת"ל דקה? כדי שתהא דקה מן הדקה. אמר מר: כשהוא שוחק, אומר היטב הדק, הדק היטב. מסייע ליה לר' יוחנן, דאמר ר"י: כשם שהדיבור רע ליין, כן הדיבור יפה לבשמים. א"ר יוחנן: י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני. אמר רב הונא: מאי קראה? +שמות ל'+ קח לך סמים - תרי, נטף ושחלת וחלבנה - הא חמשה, וסמים אחריני חמשה - הא עשרה, ולבונה זכה חד - הא חד סרי. ואימא: סמים - כלל, נטף ושחלת וחלבנה - פרט, סמים - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שקיטר ועולה וריחו נודף,

אף כל דבר שקיטר ועולה וריחו נודף! וכ"ת, א"כ לכתוב קרא חד פרטא! לאיי, מיצרך צריכי, דאי כתב נטף, ה"א: מין אילן אין, אבל גידולי קרקע לא, מש"ה כתב ושחלת; ואי כתב ושחלת, ה"א: גידולי קרקע אין, אבל מין אילן אימא לא, משום הכי כתב נטף; וחלבנה לגופיה אתא, מפני שריחה רע! א"כ מקח לך נפקא ליה. ואימא: סמים בתראי תרין נינהו כסמים קדמאי! א"כ, נכתוב סמים סמים בהדי הדדי, וסוף נכתוב נטף ושחלת וחלבנה. דבי רבי ישמעאל תני: סמים - כלל, נטף שחלת וחלבנה - פרט, סמים - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שקיטר ועולה וריחו נודף, אף כל דבר שקיטר ועולה וריחו נודף; או אינו אלא כלל בכלל ראשון ופרט בפרט ראשון? אמרת: לאו, הא אין לך עליך לדון בלשון אחרון אלא בלשון ראשון. אמר מר: או אינו אלא כלל בכלל ראשון ופרט בפרט ראשון? אמרת: לאו, הא אין עליך לדון. מאי קושיא? הכי קא קשיא ליה: סמים בתראי תרי כי סמים קדמאי תרין! הדר ושני כדשנין, דא"כ, נכתוב קרא סמים סמים נטף ושחלת וחלבנה. ומאי פרט בפרט ראשון? הכי קא קשיא ליה: מיני אילנות ילפי מן נטף, וגידולי קרקע ילפי משחלת, ויליפי נמי מלבונה זכה דאייתי בחד צד, דניתי דבר שריחו נודף ואע"פ שאין קוטר ועולה! הדר אמר: א"כ, נכתוב קרא ללבונה זכה במיצעי ותילף מינה. אי כתביה לבונה זכה במיצעי הויין תרי עשר! אם כן, נכתוב קרא לבונה זכה במיצעי וחלבנה לבסוף. ריש לקיש אמר: מגופה, מה לשון קטרת? דבר שקוטר ועולה. א"ר חנא בר בזא א"ר שמעון חסידא: כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני קטרת. אביי אמר, מהכא: +עמוס ט' ו ואגודתו על ארץ יסדה.

שו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר חלק א-א"ח סימן ו ד"ה ומענין לענין

ומענין לענין באותו ענין שחלקנו בהנ"ל בין רוב ומיעוט אעתיק למה שנסתפקתי זה כמה במה דקאמר הש"ס והובא בטור א"ח תרי"ט כל תענית צבור שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית ומייתי ראייה מחלבנה, ויש לחקור אף אם נחמיר כשיטת מהרש"א בח"א שם דצריך להיות עדה של עשרה בלא פושעי ישראל אם מותר ג"כ אם יחס הפסולים להכשרים גדול יותר מיחס חלבנה לשאר סמני הקטורת דהיינו א' נגד עשרה. ולענ"ד זה תולה בפירוש במאמר הלז דכפי פשוטו משמע דרק ביחס חלבנה לשאר סימני הקטורת מותר. אכן הבחיי ריש פ' כי תשא אצל חלבנה פי' פירוש אחר וכפי מה שהבנתי דבריו כל הענין מוסב על הכשרים שהם יתפללו על העבריים ויחוסו על ערבות עצמם ועל נפש חבריהם ויתפללו עליהם שיתן השי"ב בלבם לשוב בתשובה שלמה ולפ"ז אסור דלפ"ז לא משמע כלל שיצרפו העבריינים מצד אחר אם נניח שנצרף אותם מצד שייכותם אלינו מצד הערבות אדרבא אם היחס שלהם אלינו גדול יותר כפי הגדלות עוד יותר מוטל עלינו להתפלל עליהם. וכעת אני חושב כי אולי בזה פליגי ר' שמעון חסידא ואביי בכריתות שם דאביי יליף מקרא דואגודתו על ארץ יסדה דמפסוק זה, דרשינן במנחות (כ"ז ע"א) חבור ואחדות בין אותן שעושין פירות ושאינן עושין ומבואר יותר באריכות במדרש רבה ויקרא פ' למ"ד וכיון דהוה מטעם ערבות כפי רבוי תגדל התצרפותם/הצטרפותם/, אבל אם דומיא דחלבנה דווקא בערכו לשאר סממני הקטורת. ובעוה"ר יש נ"מ גדול לדינא בכמה קהילות אשר בעוה"ר פרוץ מרובה על העומד. ולדינא צלע"ג.

שו"ת תורה לשמה סימן שסו ד"ה תשובה כך

תשובה כך פירושו כי הנה בברייתא דפטום הקטורת פירשו חז"ל כל סמני הקטורת אחת לאחת אך בתורה לא נתפרשו כולם אלא נרמזו שניים מהם בתיבת סמים הראשון וחמשה מהם נרמזו בתיבת סמים הב' ובין סמים א' לסמים ב' נתפרשו שלושה מינין שהם נטף ושחלת וחלבנה ור"ת שלהם נח"ש להורות כי כח הקטורת מבטל ארס נחש הקדמוני שהוא המגפה ב"מ וככתוב ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה וחזרו ושאלו אותו למה

נתפרש עוד מין אחר שהוא הלבונה זכה וא"ל בשביל שזה המין הוא עליון שהוא כנגד אור מקיף וכל אותם העשרה הם כנגד אור פנימי ונמצא שהוא בחי' אחרת והרי הוא עומד לחוד ולכן נזכר באחרונה כי אחרון אחרון חביב שהוא עליון. והיה זה שלום ואל שדי ה' צבאות יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו.

שו"ת יביע אומר חלק ח-או"ח סימן יא ד"ה ו) בפיטום

ו) בפיטום הקטורת, הקושט שנים עשר, כתב הב"ח (סימן קלג) בדעת הרמב"ם, כי הקושט קריאתו בלשון סבולת, כלומר בשי"ן שמאלית, וכמ"ש ג"כ הרמ"ע מפאנו בספר כנפי יונה ח"ב (סימן יט). ע"ש. וסיוע לדבריו מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה בעוקצין (פ"ג מ"ה) שפירש, הקושט בלשון ערבי אל קסטו. (ובפירוש הר"ש והרא"ש שהוא הקושט שנמנה בסממני הקטורת). וכ"כ הרב ר' דוד אבודרהם (בדף לה ע"א) הקושט בלשון ערבי קוסט. גם הרב המקובל הרש"ש כתב בסידורו, קסט, בסמך, ושהוא בגימטריא שלש שמות, ע"ב מ"ה ב"ן. ובסידור אהלי יעקב לראש השנה (דף עג ע"א) כתב, שאין קבלה מכרעת אם צ"ל הקושט בשין ימנית או בשין שמאלית, וראיתי כתוב בשם גדול אחד, שיאמר הקושט בשין ימנית כי הכי הוא סוגיאן דעלמא, ובלחש יאמר הקושט בשין שמאלית. והמחמיר תע"ב. ע"כ. וכ"כ בהערה בסידור אוצר התפלות (דף עז ע"א). ע"ש. וידידי הדגול רב חביבאי דיתיב בתווי דלבאי בן של קדושים גזע ישישים עמו עוז ותושיה הרה"ג נאמ"ן נר"ו כתב, שי"ל קושט ולא הקושט עם ה', כי רק ארבעת הסמים הראשונים, הצרי והצפורן החלבנה והלבונה, המפורשים בכתוב, יש לאומרם עם ה' הידיעה, והשאר הכל בלא ה"א, ושכן הוא בסידור ישן דפוס אמסטרדם. והסכים ג"כ לומר קוסט בשין שמאלית. ודפ"ח. והבאתי סיוע לדבריו, שכן הוא בירושלמי פרק טרף בקלפי (יומא פ"ד ה"ה), ששם נאמר: "קושט שנים עשר", בלא ה' הידיעה. ע"ש. [והנה בירושלמי שם, וכן בכריתות (ו א), ליתא התם "מנה בכל יום מחציתו בבוקר ומחציתו בערב". ובשו"ת וישב אברהם (חאו"ח ס"ס ז) כתב דלא גרסינן לה. ע"ש. וע' תוס' שבועות (י ב). ודו"ק].

מחזור ויטרי סימן עז

מר כמשמעו. מירא בלעז. **כרכום**. גרוק. זעפרן. **שבולת נרד**. סם אחד הוא ודומה לבית יד של שבולת. וגם בלעז קורין לו אשפיק: **קציעה** קידה. כתרגום וקידה וקציעתיו ודומה לפיגם. שקורין רזא: דאמרינן אין מרכיבין פיגם על גבי קדה לבנה מפני שהוא ירק באילן. שדרך הוא להרכיבו לפני שהן דומין זה לזה: **קלופה** כך שמו. **קנמון** תשעה סך כל המנין שבא סמנין הללו עד כאן עולה החשבון לשס"ה: לא שמעתי מה טעם הוא נותן מהללו ע' ומהללו י"ז וכן מכולן. אלא נראה הדבר לפי חיזוקו וקשיותו של סם וסם. הוא מיקל במשקלו ומן הסם הקל שאינו חזק כל כך נותן יותר ויותר: נרד וכרכם. שבולת נרד. אין כתובין במקרא אלא ממינין הכתוב נפקי: מה הפרט מפורש דבר שקוטר ועלה אלא הני: בורית ברשינה מאותו מקום י"א עשב שכך שמו. ומלבנין בו בגדים וקורין לו יורבא שבוניירא. העשב עצמו הוא בורית כרשינא. מלח סדומית. גסה. ואין בידי טעם רובע רביעית הקב: מעלה עשן. עשב. ועל שם כך. היא נקראת כן. שהיא מתמר עשנו. ועולה כמקל. ואינו מפצל לכאן ולכאן. דמן הפסוק נפקא לן. מעלה עשן בסדר יומא. בין ביום הכפורים בין בשאר ימות השנה: **כיפת הירדן וורד**. ועל שם **שגדל על שפת הירדן נקראת כפת**. **ויש לו ריח טוב**. **ששפין בו**. **שמשפשפין בה את הצפורן שהיא שחורה כדי שלא תשחיר שאר סמנין ומלבנה בבורית**. יין קפריסין מאותו מקום. שהוא חזק. ולכך מביאין סאין תלתא וחצי סאה לקבין תלתא שכך שיערו לשריית ע' מנה של צורי שתהא עזה שיהא ריחה חזק ל"א (אחרינא) גרסינן מפני שהוא עז אותו יין שבא מקפרס. עז היה ונותן ריח בצורי. מי רגלים עזין הן והיו יפין לצורי אלא לפיכך לא היו שורין אותה בהן. לפי שהפיטום נעשה בעזרה ואי אפשר להכניסן לעזרה מפני הכבוד. ואם לא מפני

הכבוד העזרה. היו שורין בהן. שהרי חלבנה שריחה רע והיא מנוייה בתורה: עם שאר. מי רגלים יש אומ' עשב הוא ששמו מי רגלים ויש אומרי' מעיין הוא ששמו מי רגלים. ועזין הן וריחן רע. ולא נהיר' חדא דמאי האי דקאמ' מפני הכבוד. טפי מחלבנה שריחה רע. וגלי רחמנ' בהאי והוא הדין לאידך. ועוד דבזבחים פ' דם חטאת מוכח דמי רגלים ממש קבעי מימר. השתנה דקבעי התם דילד או דזקן וקמייתי עלה האי דפרקין דמי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין כו': היטב הדק. הדק היטב. התדקדק יפה לסמנים היה או' שיתדקדקו יפה. לפיכך היה או' כן. שהקול היוצא מפיו יפה לסמנים ותיבות הללו הטיב הדק כשאדם אומר מוציא הקול שהרי בא מן הגרגרת וכשם שהקול יפה לבשמים כך רע ליין. דאמרינן יינא הגיד ק... הקיש בקנה. כשהגזבר הולך ליקח יין לנסכים. יצא הגיד הקילוח של שמרים מן החבית הקיש הגזבר בקנה שבידו להראות סימן שיסתום החבית שלא יצאו השמרים. ולא היה רוצה לומר בפה שהקול רע ליין: פיטמה לחצאין שלא עשה אלא (קס"ח) [קפ"ד] לשליש לא שמענו מרבינו. אם אדם רשאי לעשותה לשליש אם בת הרצאה היא. אם כמידתה שנותן מכל סימן וסימן המשקל לפי המדה שאם עושה אותה (יותר) שלישי נותן מכל סימן שלישי המשקל שלו המפורש למעלה כשירה היא להרצאה אפילו לשליש חיסר בה מכל סימן וסימן מאותן שאמרנו למעלה. שלא נתן בה מכל אחד כמשקלו המפורש למעלה או (שנתן) [שלא נתן] לתוכה מעלה עשן אע"פ שאינו מעיקר סמני הקטורת אלא מעלה עשן בעלמא אחת מכל סממניה. אפי' יין אפילו בורית חייב מיתה אם הכניסה להיכל. דביאה ריקנית היא. דאותה הקטר' אינה כלום והיא לה הכנסה יתירה וביאה שלא לצורך. דכת' (ויקרא טז) ואל יבא בכל עת אל הקדש זה היכל מבית לפרוכת זו לפני ולפנים. ולא ימות הא אם יבא שלא לצורך ימות. אחת לשבעים ושלוש שנים היה נותן בה חצאין של שיריים. כך מצאתי ונראה בעיני דגרסינן הכי וזה חשבון מכוון כשתצרף שתי מנים וחצי המותר לכל כיפור וכיפור הנה לכל מנין במנין מותרת סכום חצי מנין של שס"ח. שהן קפ"ד מנין וחצי שביום כיפור לא היו מקטירין אלא ג' הקטורות. על אחת חצי המנה וג' מנין שהיו מוספין בו ביום. הנה ליום כיפור יותר ב' מנין וחצי חשוב ב' מנין וחצי לכל שנה למנין ע"ג שני' ועולה למנין (קע"ב) [קפ"ב] מנין וחצי חצי המנין של סכום שס"ח מנין: ואית דגריס אחת לששים או לשבעים שנה. היתה באה הקטורת חצאין של שיריים חצאין. משמע חצאין הרבה ואם ואסמנין קאי. כלומר חצי כל סימן וסימן נשאר בה לסוף שנה. שרבו מן השיריים של ג' מנין שמשתייר בכל שנה ושנה מחפינתו של כהן גדול דאפילו ישמעל בן קמחית שהיה גדול שבכולן לא היה חופן אלא ד' קבין כדאמרי' ביומא ורבו אותן שיריים כל כך שכשמגיע לסוף ס' או לסוף ע' לא היו צריכין לפנים אותה שנה אלא (קע"ד) [קפ"ד] שהן חצאין של שס"ח: ולא הושוו את המידה לומ' אחת לשבעים וכו'. שמידת חפינה אינה שוה שיש כהן חפינתו גדולה ויש שחפינתו מועטת: כדתנן במסכת כלי' פי"ז יש שאמרו הכל לפי שהוא מלא קמצו מנחה מלא חפניו קטורת וכו'. משום הכי קתני אחת לס' או לע' פעמים לס' פעמים לע'. הכל לפי הכהנים ששימשו. ואותן שיריים הנותרים בכל שנה לא היו מפטימין אותן עד שמגיע לסוף ס' שיצטרפו הנשארים השיורים של כל שנה ושנה ויעלו לחצאין שהרי בכל שנה היו מחללין אותו שיר של אותה שנה מעות האומנין וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה ומערבין אותה המותר עם שס"ח מנין. של שנה הבאה. וכך היו עושין בכל שנה עד שמגיע לששים ונמצא שמשתייר מן השס"ח מנין של שנת ששים כל חצאין ולא היו צריכין לפנים בשנת ס' אלא קפ"ד והני ששים ושבעים לאו דליתרמי שיהא בה החצי ממש ולא יותר דאי נמי הוה קמייתא ד' וה' מנין יתר על חצאין היו מפטימין כל מחצה של שס"ח בשנה הבאה דבציר לא מפטימין כדקתני לעיל לשליש ולרביע לא שמענו ואין לך ע' שנה שלא יהא שם מן הישנה יותר מקפ"ד וחצי נשאר ברוב השנים. שאין לך מלא חפנים מחזיקין חצי מנה של קדש שהוא כמנה שלנו משקל פילפלין שלנו. הילכך אי איפשר כל ע' שנה שלא יהא שבו קפ"ד מנין. וכל זמן שלא נשתייר מן הישנה עד שמגיע לחצאין היו מפטימין אותה שלימה. קירטוב. לשון גבי דבש דתאינים ורימוני' גופם כמות שהן קרי דבש וכל מיני מתיקה קרי דבש. בריחו מפני שיהא ריחו נודף ריח טוב: סליק: (כאדם) [כשאדם] הולך לישן ירחץ ידיו ויטהר. (ויקרא) [אע"פ שקרא] קרית שמע בבית הכנסת מצוה לקרותו על מיטתו משום שנ' בשכבך. א"ר יצחק כל הקורא קרית שמע על מיטתו מזיקין בדילין הימנו שנ' (איוב ה) ובני רשף יגביהו עוף. ואין עוף אלא תורה. שנ' (משלי כג) התעיף עיניך בו ואינינו ואין רשף אלא מזיקין שנאמר ולחומי רשף וקטב מרירי (דברים לב). וקורין פרשה מן שמע עד והיה אם שמוע. ואו' ברוך אתה י"י אלקינו מלך העולם המפיל

חבלי שינה על עיני ומשקיע שנת תרדמה על עפעפי. ומאיר לאישון בת עין. יהי רצון מלפניך י"י אלקינו ואלקי אבותינו שתשכיבני לשלום ותעמידני לשלום ותן חלקי בתורתך ותרגילני לידי מצוה ואל תרגילני לידי עבירה. ואל תביאני לידי חטא ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון ושמרני מבא בדמים וישלוט בי יצר הרע ומהרהור רע. ואל יבהילוני חלומות והרהורים רעים ותהי מטתי שלימה לפניך והאירה עיני פן אישן המות ברוך א"י [המאיר] לעולם בכבודו: ברוך י"י ביום ברוך י"י בלילה ברוך י"י בשכבנו ברוך י"י בקומינו: ויאמר י"י אל השטן יגער י"י בך השטן ויגער י"י בך הבוחר בירושלים הלא זה אוד מוצל מאש י"י שומרך י"י צלך על יד ימינך. י"י [ישמורך] [ישמורך] מכל רע ישמור את נפשך י"י ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם בידך אפקיד רוחי פדית אותי י"י אל אמת אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש. יברכך י"י וישמרך: יאר י"י פניו אליך ויחנך: ישא י"י פניו אליך וישם לך שלום: ר' יהושע בן לוי (או') [אמר] יושב בסתר עליון כו' וגו'. כו' וגו': ת"ר שיר של פגעים בכינורות ונבלים ואיזהו שיר של פגעים יושב בסתר עליון. עד כי אתה י"י מחסי: ואו' י"י מה רבו צרי עד ל"י הישועה. ואף ר' יהושע בן לוי מסדר להני קראי וגו': ומקשינן והיכי עביד הכי. והא"ר יהוש' בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה. להגן שאני. ואמרינן באגדה שיר של פגעים היה אומ' משה בשעה שעלה לרקיע. יושב בסתר עליון. ואחר כך אומר. והיה אם שמוע תשמע לקול י"י אלקיך וגו': כי אני י"י רופאך: הנה מטתו שלשלמה. כולם אחוזי חרב. מזמור לדוד י"י רועי לא יחסר בנאות דשא ירביצני (ו) על מי מנוחות ינהלני: נפשי ישובב ינחני במעגלי צדק למען שמו: גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמוני. תערוך לפני שולחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רוויה: אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית י"י לאורך ימים: אתה סתר לי מצר תצרני. (רוני) [רני] פלט (תצרני). תסובבני סלה. סלה תסובבני. פלט רני תצרני מצר לי סתר אתה: לישועתך קויתי י"י: בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה י"י לבדך לבטח (ו) שכבני: אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי י"י יסמכני: מימיני מיכאל משמאלי גבריאל מלפני אוריאל ומאחרי רפאל ושכינת אל על ראשי וסנוי וסנסנוי וסנמגלי: להימן בני הימן בוקיהן מתנייהו עוזיאל שמואל לירימות חנניה גדלתי ורוממתי אליעזר לך בקשת מלותי להותיר מחזיות עמים להותיר מלותי: כל אלה בנים להימם המלך. ודברי האלקים. להרים קרן ויתן האלקים להמם בנים ארבעה עשר ובנות שלש: עשה עמי אות (אות) לטובה. ויראו שונאי ויבושו כי אתה י"י עזרתי ונחמת: כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם (לפניכם) רינה וכל עצי השדה ימחאו כף: ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו וגו'. הנה אל ישועתי וגו'. וישן לשלום:

וחלבנה - בשם שריחו רע וקורין לו גלבנא, ומנאה הכתוב בין סמני הקטורת, ללמדנו, שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו:

הרמב"ם (כלי המדש ב.ד.) והחלבנה כמו דבש שחור וריחו קשה והוא שרף אילנות בערי יון

סמים - אחרים:

זיהוי הקציעה איננו מוסכם על כל המפרשים והחוקרים אך אנו ננקוט בגישה הקיימת כמעט בכל התרגומים המזהה את הקציעה עם הכסיה. **בתרגום השבעים התרגום הוא kasia** ובוולגטה cassia. בפשיטתא קסיא ובתרגומים הארמיים קציעתא. במצרית השם הוא khisit. **ראוי לציין את הדמיון בין השם קציעה וכסיה. לדעת י. פליקס נגזר שם בושם זה מהמילה kuei-ci בסניית שהיא קליפת קינמון הכסיה הסיני (להלן הוא יקרא "כסיה").**

הכסיה הוא עץ ירוק עד הגדל בדרום סין, בנגלדש, וויטנאם, הודו ואוגנדה. גובה העץ הוא 10-15 מ' והוא בעל קליפה אפרפרה ועלים מאורכים קשים באורך 10-15 ס"מ שבצעירותם הם בגוון אדמדם. בדומה לקרובו הקנמון הציילוני **קליפתו הריחנית משמשת בעיקר כתבלין**. ניתן להשתמש גם **בניצני הפרחים** דבר שהיה מקובל בעת העתיקה על הרומאים ובימינו בעיקר בהודו. טעם הכסיה פחות עדין משל קרובו הקנמון הציילוני ומסיבה זו ערכו נמוך יותר והוא מכונה בשם **"קנמון מזויף"**. **בכסיה מסירים את הקליפה מענפים שלמים או עצים קטנים ואילו בקינמון הציילוני הקליפה מוסרת מנצרים צעירים. מסיבה זו קליפת**

הכסיה עבה ובעלת מרקם קשה בהרבה מאשר קליפת הקינמון הציילוני דבר המקשה על טחינתה לאבקה.

אָזוֹבִיּוֹן הוא סוג בוטני של צמחים במשפחת השפתניים. כ-37 מינים נכללים בסוג הנפוץ באגן הים התיכון, אפריקה ודרום מערב אסיה מהודו ועד סין. 7 מינים נפוצים באירופה.

השם הלועזי הנפוץ הוא "**לבנדר**" ומתייחס לרוב למין המוכר ביותר שהוא האזוביון הרפואי (*Lavandula angustifolia*, בעבר *Lavandula officinalis*) שמפרחיו מפיקים שמן אתרי, לצורכי הארומתרפיה.

היסטוריה

היוונים קראו לצמח "**נרדוס**" על שם העיר הצפון סורית נהרדעא הנמצאת על גדות תעלה בין הפרת לחידקל (מיקומה הארכאולוגי לא ידוע). מין דומה לאזוביון הצומח בדרום מזרח אסיה, שימש כצמח רפואי להכנת שיקויים ומשחות, ובשפות המקומיות נקרא "שיבולת נרד".

שם הצמח "שיבולת-נרד" נמנה עם הסממנים הקדושים של הקטורת בבית המקדש. כפי הנראה, ה"נרד", שמוזכר בשיר השירים "עַד שְׁהִמְלָהּ בְּמִסְבּוֹ נְרָדִי נִתֵּן רִיחוֹ" (א', י"ב) הוא האזוביון. הצמח נותן את ריחו, בעיקר בעקבות חיכוך עם עליו, או באביב, מן הפרחים.